

TOBIVALL

deli. III 10

LUCIFERUL

REVISTĂ LITERARĂ

Gese.

556.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Apare în 1 și 15 a fie-cărei luni.
Prețul unui exemplar 45 bani.
Pentru România . . . 60 bani.

CRITICĂ ROMÎNEASCĂ.

„Romînul e născut poet...”

Cînd bardul național a lansat în lume devisa aceasta (îmi place să-î zic „de-visă”) făcea foarte bine dacă nu se opria la jumetatea frasei, ci spunea cu o cale și ceealaltă indispensabilă calitate a Romînului. Că adevărat poet ca poet, dar mai ales *critic* de forță e Romînul, cu „pieptul lui de aramă”.

În lipsa unui for de critică competentă, apucă a se strecura în sanctuarul artei tot feliul de „existențe”, cari în alte literaturi nu ar avea intrare, amenințați încă de departe de forța majoră a criticei, gata de a-î rostogoli de-adura de pe Parnas, ca pe Mentula lui Anacreon.

Iată o plîngere foarte îndreptățită a publicului cetitor.

Urmarea acestor plîngerî foarte îndreptățite de-altcum trece ntr'un esces de zel foarte ciudat. Toți Romîni de bine, — bătrîni, junî, tinerî — lăsînd la o parte laurii nemuririi, haid' să pun pe critică, știî coala critică romînească. — Și vai de bieții poetastrii, cînd întră printre ei, năpraznica săcure.

Critica romînească e neîndurată; ea cere dela bietul scriitor intimidat să i se plece necondiționat, să nu cuteze a lansa vre-o idee, care n'ar fi după gustul domnului critic, și mai ales să nu scrie ceva, ce ar întrece forța de apersepsiune a acestuia.

Scriitorul trebuie să aibă în vedere toate cerințele, criticul nu are nevoie de așa ceva; scriitorul trebuie să aibă *talent*, spirit de observație, cultură intelectuală, limbă frumoasă romînească etc.; criticul n'are lipsă de nimic, că doar de aia-î critic!...

Scriitorul trebuie să motiveze orî-ce spune, criticul nu are lipsă de așa ceva, el *constată* numai pur și simplu, orî sloboade ici-colo vre-o observație de spirit, care îl absoalvă în ochii naivilor de obligămîntul argumentării.

În ochii naivilor — din nenorocire în majoritate!

De aceea în literatura romînească arare-ori pomenim să aflăm vre-un cuvînt de încurajare la adresa vre-unui scriitor începător, orî-cît de talentat ar fi acela,

în vreme ce operele vre-unuia d. ei trecuți peste Rubiconul nemuririi sînt aplaudate a priori cu entusiasm.

Criticul nostru are destulă minte să nu anticipeze nimic, mai ales că de obicei vorbește „din foale“. Dacă talentul din chestie i se pare destul de slab, i aplică cîte-va ironii. Și în proporția ce talentul evoluează, ironia devine tot mai subtilă, încît la un caz de triumf, criticul să se poată eventual identifica cu atotputernica opinie publică. Dacă însă talentul i-se pare mai bun — *tace*. Și cînd scriitorul s'a avîntat la o înălțime destul de respectabilă, criticul își ia condeiul-cîomag, și aliindu-se la părerea generală, începe un articol: „Distinsul nostru scriitor cutare“ ...

Distinsul *nostru* scriitor, despre care n'a scris pînă acum nimeni!

Bietul scriitor, acum cînd a răzbit a-și asigura un *nume*, după o muncă cinstită, vin să se adăpostească la umbra lui criticii, cari mai ieri-alatâierii îl ignorau s'au îl priviau cel mult cu un zimbet de părintască milă.

Decît că o astfel de critică e cu de-săvîrșire superfluă, ca să nu zic absurdă.

Rolul criticului adevărat nu este și nu poate să fie așa de secundar, ca al lăudatei opinii publice.

Dacă pretindem dela scriitor partea *productivă* a operei, criticul trebuie să aibă necondiționat partea *receptivă*.

Criticul completează opera scriitorului. El posedînd, bineînțeles, facultatea receptivă în măsură mai mare, știe să comenteze mai amănunțit lucrarea, analizînd-o, scoțînd în relief părțile bune sau rele, încît publicul să le primească prin rostul lui, mult mai accesibile, de-a gata.

Numai ast-fel se poate îngheba o adevărată mișcare literară, o apropiere între

capetele gînditoare și marea massă a cetitorilor.

Eminescu nu ar fi nici pe jumătate așa de mare în ochii noștri, dacă n'am fi avut pe Maiorescu și pe Petrașcu; Coșbuc ar fi rămas un simplu versificator dibaciu, de nu-l aveam pe Gherea.

Ceea-ce să sevîrșește la noi însă, ales în coloanele ziarelor, poate fi orî-ce numai critică — nu.

O notă caracteristică a acestei „critici“ este interpretarea *literală* a textului. Cînd judecata criticului nu e destul de ponderoasă, remîne la suprafață. Astfel ne pomenim, că se ironizează o poezie bună pentru un trop prea îndrăsnit, sau pentru formă. Nu știu zău, unde am ajunge, dacă ne-am opri numai la *litere* și ce s'ar alege de bieteale talente, dacă li s'ar restrînge usul tropilor și al formei. Și nu știu, care poezie — orî-cît de frumoasă ar fi — nu ar putea fi zeflemizată prin o interpretare riguros literală.

Mi-aduc aminte de hazul ce-l făcea un prieten al meu de următorul vers din „Peneș Curcanul“:

«Aveam și pene în frunte.»

Cum pene în frunte, mă rog? Vrea poate poetul să spună, pene în cușmă, și cușma era trasă pe frunte? Orî rămînînd la înțelesul literal, n'avem decît să ne închipuim pe dorobanții noștri cu penele infipte în frunte, asemenea Negrilor din Africa?

Ce puțin umor e în hazul acesta și totuși cît de logic e dacă admiți interpretarea literală!

Mult mai caracteristică e însă pentru critica romînească, interpretarea *unilaterală*.

Ca să vorbim de ceva actual, amintesc d. e. revolta „Gazetei“ față de

poesia „De-aș fi“. S'a interpretat în poșta numărului trecut sensul acestei poezii „infierate“. Și „Gazeta“, revenind, constată cinismul redactorului dela „Luceafărul“.

Cred că pe mine me află „Gazeta“ așa de cinic, așadar?

Mulțămindu-î pentru aceasta distincție (meritată ori nemeritată, nu impoartă) țin să declar că nu eu sînt autorul poeziei. Declar de asemenea, că autorul ei departe de a fi voit să atace prin asta simțul religios al „Gazetei“ — a exprimat în numita poezie o idee filosofică, ce se găsește în cele mai de capetenie opere ale literaturii universale, începînd dela „Prometeu ferecat“ de Eschil pînă la „Paradisul pierdut“ de Milton, „Manfred“-ul lui Byron, „Faust“-ul lui Goethe, „Tragedia omului“ lui Madách, și — dacă vreți — „Inger și demon“ sau „Rugăciunea unui dac“ de Eminescu.

Lucifer din sf. scriptură, reprezentantul necredinței și al imoralității, nu e identic cu Lucifer din amintitele opere.

Critica aceasta unilaterală, abstragînd dela alte greșeli, face imposibilă orîce apropiere, căci dacă m'aș pune pe acest punct de vedere, nu există scriitor din care să nu-î pot arăta „Gazetei“ nenumărate erezii.

Cetească „Gazeta“ d. e. sfîrșitul dela „Noi vrem pămînt“, „In oppressores“ sau strofele din „Cîntec barbar“, ce se

referesc la Zamolxe și „infieraze-l“ pe Coșbuc ca pe un „descreerat“, dacă vrea să se facă de rîs.

Erupțiile acele admisibile din punct de vedere al esteticei, dacă le considerăm *numai* din punct de vedere dogmatic sunt curate: erezii și blasfemiile.

Din parte-mi mă oblig să scriu „Gazetei“ un articol, în care am să arăt, că în Andrei Mureșan se află foarte multe eresii — și, dacă nu mă înșel, absolute și el teologia, întocmai, ca și redactorul actual dela „Gazeta“.

Mă oblig, nu pentru ca să detrag din valoarea poeziilor lui Mureșan, ci ca să arăt la ce rezultate absurde duce o apărare exclusiv teologică în lucruri de natură literară.

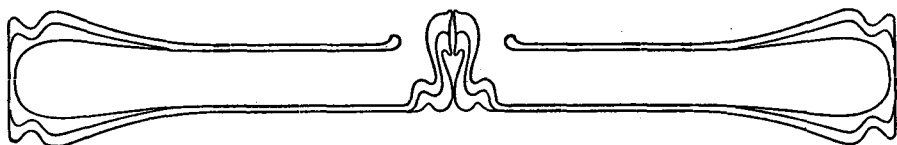
De încheiere fie-mi permis a atrage atenția venerabilei „Gazete“ asupra genilețelor de stil, cu cari încarcă pe bietul autor al versului impricinat: „un descreerat din generația tînără“ ... „am infierat“ etc.

Noi, generația tînără ne-am obicinuit, să vedem cum în discuții de natură politică, fruntașii noștri se întitulează reciproc per „trădător“, „mișel“, „porc de cîne“ etc.

Am dori însă, că cel puțin în discuții de natură *literară* să vedem în presa noastră un stil mai cinstit.

Am trecut deja în veacul al XX-lea, venerabilă „Gazetă“ !

Al. Ciura.

EMERIC MADĂCH. — TRAGEDIA OMULUI.

Trad. de Octavian Goga.

TABLOUL II.

(În raț. La mijloc pomii științei și nemuririi. Adam și Eva vin, diferite animale i împrejmuie cu încredere și blândețe. Pe poarta deschisă a cerului străbat razele gloriei divine și armonia lină a cetelor îngerești. Zi cu soare).

Eva.

Ah tra! Vieață! Dulce e vieața!

Adam.

Frumoasă e domnia peste toate.

Eva.

Să simți plutind asupra-ți ocrotirea
Și jertfa laudei tu s'aduci răsplată
Aceluia ce-asupra-ți varsă-și harul!

Adam.

Cuvîntul tău femeie-i: ascultarea.
— Mi-e sete, Eva! Roadele din pom
Galeș zimbind asupra-ne privesc!

Eva.

Eu rup un măr.

Cuvîntul Domnului.

Oprește-te, Adame!
Grădina ta e 'ntreg, întreg pămîntul!
De alte duhuri stau împrejmuți
Aști pomii ce-î vezi. — Ferește-te de ei!
De vei gusta, — cu moarte vei muri.
Roșite-s iar ciorchinele de struguri,
Molatec umbra liniște-ți îmbie,
Cînd raze bat din ceriuri arzătoare!

Adam.

Mă miră, dar porunca-i serioasă.

Eva.

Dar aști doi pomii, de ce par' mai frumoși,
De ce-s opriți?

Adam.

De ce-î albastră bolta,
Și lunca verde? — Împacă-te cu soarta;
Să ascultăm cuvîntul, — vino, Eva!

(Se așează într'un chiosc.)

Eva.

La sînul meu așează-te, iubite!
(Vînt puternic. Lucifer apare printre ramuri.)

Adam.

Ce glas aud. — Necunoscut! Femeie!
Parc'un dușman a tăbărit!

Eva.

Eu tremur,
Duiosul cînt din cer a amuțit.

Adam.

La sînul tău îl mai aud, îmi pare...

Eva.

Eu, cînd de sus peri-va ocrotirea,
În ochii tăi o regăsesc, Adame!
Într'alt loc eu, de ce s'o și mai caut?
M'a întrupat dorința ta ferbinte
Ca soarele puzderia de raze.
— Ah soarele!... Ne vrînd să fie singur,
Pe fața apei împînzește-și chipul,
Sărută galeș fața de tovarăș
Uitării dînd, că vede umbra moartă
Din focul lui — : văpaie trăitoare!
Și umbra moare, cînd apune raza!...

Adam.

Te-oprește Eva! Glasul tău mă mustră.
Cuvîntul ce-î, cînd surdă e urechea
Și raza ce-î, cînd apă nu-î s'o prindă!
Și ce-aș fi eu, de nu mi-ar fi alături
De-apururea făptura ta de floare,
Vieața mea de tin' n'ar fi legată
De tin', ca 'n tine, — eu să mă iubesc!

Lucifer.

De ce ascult povestea lor plăpindă?
— Pornesc, de nu pătesc rușinea lumii,
Că mintea rece, netedă, gîndită,
Va pizmuî un creier de copil!
(O pasere începe să cînte pe un ram apropiat.)

Eva.

Ascultă cîntul! Înțelegi, Adame,
Ăst ciripit al gureșel iubiri?

Adam.

Eu ascultam cum murmură isvorul,
Și 'n glasul lui tot cînt am înțeles!

Eva.

Ce-armonie sfîntă — atîtea vorbe
Spun un cuvînt — : iubirea e 'nțelesul!

Lucifer.

Ce mai aștept? — Doar jurămînt mă leagă,
Că o să-i perd, și stau la îndoială?...
La muncă deci! Doar n'o să lupt zadarnic,
Cu a științei și mării armă
Potriva lor, ce au lăcaș al vieții,
Apărător al inimii 'n năcazurî
Și ocrotire 'n luptă — : sentimentul.
'Nainte deci! Cîștigă îndrăzneala!

(Din nou vînt puternic. Lucifer apare înaintea părechii îngrozite. Nimbul de slavă se întunecă. Lucifer ride.)

Ce vă mirați?

(Cătră Eva, care a luat-o la fugă.)

Oprește-te, femeie!

O clipă stai, o clipă să te-admir!

(Eva să oprește și cu încetul prinde curaj.)

(Aparte) Ăst chip, din nou de miî de ori s'a naște!

(Tare) Ți-e fric', Adame?

Adam.

De tine, nevoiaș?

Lucifer.

(Aparte) Ce potrivit strămoș al omenirii!

(Tare) Frăține, bun ajuns!

Adam.

Tu cine ești?

De sus sosești, ori vii de jos la noi?

Lucifer.

E tot afit, tu zi, precum îți place!

Adam.

Nici nu știam, că oameni mai sunt încă.

Lucifer.

Hoho! Hoho! — Tu multe nu știi încă,
Și nu vei ști. Moșneagul cel cucernic,
De-aceea crezi că trupul din țărîină
Ți la făcut, ca lumea să 'mpărțiți?...
Tu-l lauzi pe el, el ție-ți dă povață,
Poruncă-ți dă: te luptă, ori te teme, —
Te 'ndrumă el, ca păcurarul oaia,
Ca tu, trăind, să vezi — n'ai lipsă mare.

Adam.

Și nu văd eu? — Nu mintea-mî dă povață,
Eu n'aș simți din ceriuri raza caldă,
Al firei dulce, voluptos delir,
Și mila Domnului din înalțime,
Ce pe pămînt pe mine domn m'a pus?

Lucifer.

Credința tă o poartă și-acel vierme,
Ce-l vezi rozînd la sîmburiî de măr,
Orî vulturul ce-o pasere, lovește!
Asupra lor pe tin' ce te ridică?
Traeste 'n voi o palidă scîntee,
Răsunetul unei puteri vînjoase,
Ce ca și unda riului de munte
O clipă doar', lucind la fața apei,
Recade iar' în matca mohorită...
Da, — ochii tăi deschide-i-ar gîndirea,
Ce 'n capul tău ascunsă sgriburește,
Puterii tale razim făurindu-i,
Ți-ar arăta și binele și răul,
Ca singur tu să-ți fiî cîrmaciul sorții,
Deslănțuit de jugul provedinței.
— Dar cine știi?... Ca viermele 'n țărîină
Să te tirăești în cercul tău neghiob,
Imprejmuit de pacea idioată,
Mai bin' ți-a fi... — Ușoară-i împăcarea,
Dar nobilă și grea e libertatea!

Adam.

Spuî lucruri mari, — mă prinde ameteala.

Eva.

Eu le admir, sunt nouă și frumoase.

Lucifer.

Dar ca ideea falnic să se 'ntrupe,
Ți-e fără rost nu ți-e destul știința,
Ci-ți trebuie și nimbul nemuririi.
La ce ți-e traiul scurt și măsurat?
Vezi aști doi pomi? — Ascund întreagă taina,
Ce-oprită e de-al vost făptuitor.
De guști, vei fi ca Dumnezeu în știre,
Frumos și tânăr fi-vei tu de-apururi.

Eva.

Vezi tot tiran ne e făptuitorul!...

Adam.

Dar de mă 'nșel?

(Zarea se luminează puțin.)

Corul ceresc.

Amar de tine lume,

Ispita te încearcă...

Glasul Domnului.

Păzește-te, Adame!

Adam.

Ce glas aud?

Lucifer.

Prin vreascuri bate vîntul!

— Puteri a firii,

Ajutor,

Să vă ciștig

Vouă pe om. —

(Vînt, zarea se întuneacă.)

Aști pomi s-ai mei!...

Adam.

Deci cine ești? Răspunde!

Căci firea ta asemănată-î nouă!

Lucifer.

Privește-un șoim, ce'n nori își taie cale,
Orî un sobol cu ritul în țărînă,
De alte lumî li-e priponită firea.

Deci mintea ta nu poate să cuprindă,
Al duhurilor înălțat lăcaș,
Căci om ți-e cea mai minunată treaptă!
Și cînelui un cîine-î idealul
Și cinste vede 'n prietenia lui.
Dar precum tu lui Dumnezeu i-î ești,
Dîndu-î blăstăm orî binecuvîntare,
Astfel privim asupra voastră noi,
A lumilor de spirite părtași.

Adam.

Și tu cum zici, de-acolo vii la noi?

Lucifer.

Așa! 'ntre țări eu fost-am mai puternic,
Ce-am stat la tronul Domnului de sus
Și parte-aveam din cea mai mare cinste.

Adam.

Atuncea tu, din cerul azuriu
Pe lumea asta, cum te-ai pogorît?

Lucifer.

Nu mi-a plăcut un loc de-a doua mînă
Și viața scrisă 'n legile nătinge
Și îngerii cu creier de copil,
Ce vecinic laudă, — răul nu cunosc.
Vreau ferbere — și vreau desțelenirea
Puterilor ce nasc o lume nouă,
În care sufletul și mintea să trăiască!
— Mă va urma, de vrea cutezătorul.

Adam.

Dar Dumnezeu ne-a spus că pedepsi-va
Amar pe cel ce glasul nu-î ascultă.

Eva.

Adecă cum? Când calea ne-a croit-o
Și s'o urmă, în chipul ăst i-e vrerea,
Pedeapsa lui de ce să ne ajungă?
Doar' n'o fi pus în drumul firii noastre
Negrul păcat și-a răului ispită?
Sau dacă da, — de ce ne-a aruncat
La marginea prăpastiei eterne
Cu cap năuc păcătuirii pradă?
Orî dacă 'n gînd purtat-a și păcatul
Ca pe-un orcan trezit de zile dalbe,
De ce-ar greși acest, cînd lărmuește,
Mai mult ca ziua care dă căldură?...

Lucifer.

Iat' apăru întâiul filosof!
Un lung şirag va mai veni, surată,
Tot gîndul ăst gîndind în mii de chipuri.
Mulţi vor peri în casa de nebuni;
Mulţi s'or sdrobi neajungîndu-şi ţinta.
Lăsaţi-vă de vecinica socoată!
În ori ce chip apar atîtea feţe
Încît, privind tu rostul tuturoră,
Ştii mai puţin ca 'n clipa cea dintîi,
Să hotărăşti doar nici atunci n'ajungi.
E moartea faptei ori-ce chibzuinţă!...

Eva.

Deci eu, Adame, rup un măr, ce zici?

Adam.

Le-a blăstămat.

(Lucifer ride.)

Dar totuşi rupe tu,
Vom înfrunta noi ori şi ce veni-va,
Căci vrem că Domnul ştiutori să fim!

Eva.

Şi tineri, tineri mai presus de toate!

Lucifer.

Grăbiţi, grăbiţi, aici vă 'ntoarceţi ochii,
E pomul nemuririi!
(Îl trage cătră al doilea pom, un Cheruvim cu sabie de foc le stă în cale.)

Cheruvimul.

Mişeiilor, în lături!

Glasul Domnului.

Adam, Adam! — Necredincios mi-ai fost,
Te las şi eu, să-ţi vezi puterea singur!

Eva.

Ne-am prăpădit!

Lucifer.

De-acum vi-e frică vouă!

Adam.

O nici de cum, — dar groaza deşteptării
E ce vezi tu. Deci vin', acum, femee,
Străin, pustiu e locul ăst acum!

Corul îngerilor.

Ah plîngeţi lacrimi, lacrimi de frăţie
A 'nvins minciuna, lumea e 'n perire!

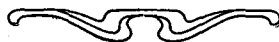

LA STÎNĂ.

Găinuşa 'ncet răsare,
Luna-î după Dealu-Mare,
Plînge-un clopot de cioaie, —
Vin ciobanii dela stîină, —
Strungăriţele de mînă,
Ascult cîntec de cimpoaie.
Şi le ride tuturoră
Faţa plină, bucălaie,
Cum s'au prins să 'nvîrtă hora...
— Numai Sandu copilandru
Nu să prinde 'n hora mare,
Cîntă jelniţă cîntare...
Cimpoeriu — 'î ia de veste,
Stă o clipă, hodineşte, —

Schimbă hora 'n cînt de jele:
— „Mândră fată ochişorii,
Ochişorii, obrăjorii“...
— Să opresc în joc ficiorii,
Dumerindu-se de-odată.
— Parc'ar vrea să plîng'o fată,
Faţa îi arde vîlvătaie...
— Strigă Sandu copilandru:
„Zi, căprare Niculaie,
Zi, căprare Niculaie!“
— Şi cum arde focu 'n stîină
Şi lumin'o buturugă,
Vede baciul că luî Sandu
I cad lacrimi pe glugă...

NIC. OTAVĂ.

OCTAV SMIGELSCHI: PROFETUL IEREMIE.

SCRISOAREA A III-A.*

Prietine,

În numărul din urmă al «Luceafărului» ai publicat un articol iscălit U. T. Mihaïu și intitulat: Un curent neîntemeiat în literatura românească. Iată ce scrie despre el dl Nicolae Iorga, profesor la universitatea din București, în «Sămănătorul» (nrul 31): «Sub toată rezerva, ce e drept, se tipărește (în Luceafărul) însă și un articol al unui dn U. T. Mihaïu, care pretinde a lovi în direcția remînească ce se dă de un timp literaturii noastre mai nouă. În viața mea n'am văzut, nu la un tinăr român de dincolo, dar la un gazetar semit de dincoace, *atîta furie zadarnică și atîta neînțelegere absolută*, față de curentul despre justificarea și folosul căruia n'am, la o vîrstă ceva mai matură și după o cugetare ceva mai îndelungăta decît a dlui U. T., nici cea mai mică îndoială. Și în locul unei cinstite literaturi trăgîndu-și viața din adîncimile hrînitore ale solului național, știți ce vrea zisul U. T.: o literatură dialectală, fără trecut, care să fie și cosmopolită, și realistă și să nu se inspire dela țaran, ci dela «burghezimea modernă, în care au străbătut ideile progresului și-a cultrii apusene!» *Poate oare-cine știe ce năcazuri personale să ducă pe un tinăr la asemenea rătăcirî, vrednice de a fi arse cu fierul roș care însănătoșază!»*

Astfel scrie despre Alexandru Macedonski al Ardealului acel bărbat, care prin activitatea sa științifică, uriașă sub toate raporturile, și prin lupta sa neînfîrîntă împotriva necinstei, minciunei și a prostiei înveșmîntate în aur și onoruri, și-a croit un loc de frunte între cei mai mari apostoli ai gîndirii și ai reformelor sociale în România.

Activitatea dlui Iorga nu se țarmurește asupra Romîniei liberă, ci cu deosebit interes urmărește tot ce lucrează Românul de care-l desparte munții, pe care-l cunoaște temeinic, ca puțînii alții în Țară, și îl admiră și îl iubește pentru cîntea sa și pentru lupta ce o duce. De aceea se revoltă, găsind la un tinăr Ardelean ideea rătăcite, potrivnice idealului neamului care l-a născut, — fără să știe cine e Ulpîu Traian Mihaïu, care

purînd numele celor mai mari conducători ai ginții sale, face pe burghezul cosmopolit.

Mărturisesc că, deși articolul cu pricina e îndreptat în mare parte împotriva mea, eram hotărît să nu fac uz de învitarea ta și să nu răspund nimic, lăsînd pe geniul dela München pe sama celor dela «Gura satului», unde numele său începe să devină celebru, pus în fruntea unui articol permanent. Dar cele cîte-va șire ale dlui Iorga mî-au arătat că asemenea rătăciți trebuie înfierate, chiar dacă între cele cîte-va sute de cetitori nu s'ar găsi decît un singur naiv, care zăpăcit de bogăția de citate și de nume culese din indicele vre-unui istoric a literaturii universale, a putut fi influențat de savantlicul lui Ulpîu Traian.

* * *

«În timpul ultim a erupt în literatura romînă un curent unilateral și șovinist. Reprezentantul acestui curent e poetul St. Iosif, cunoscut prin poeziile sale «*Patriarhale*» și «*A fost odată*». Curentul acesta vrea să recunoască numai o literatură neoașă, o *literatură natală* (adecătelea cum «natată», coane Fănică?), care trebuie să-și scoată *sugetele* (aviz celor cc vreau să ne îndrepte limba!) orî din trecutul nostru romantic, orî direct din viața țărînimei... Șovinismul acesta literar *nu poate fi trecut cu vederea și cere o critică severă, o recenziune bazată pe fapte, din literatura* (corect: literaturile) *celorlalte popoare*»...

Cine e cel chemat să scape literatura noastră de curentul cel greșit?

Ulpîu Traian Mihaïu! Allons donc!

Cum vedem articolul să introducă cu o necuviință, cu greșeli de stil și de limbă și cu date neadevărate. Curentul de care se vorbește nu a *erupt în ultimul timp* în literatura noastră, ci el a existat decînd avem o literatură națională. Poezii cu subiecte din trecutul nostru au scris Bolintineanu, Alexandrescu, Alexandri, Eminescu etc. etc., viața țărînimei o cîntă în versuri Coșbuc. Dl Traian din Orăștie e rău informat cînd crede că Iosif a scris numai volumele citate. El a mai publicat un volum de «Versuri» și patru volume de traduceri din Petöfi, Verlaine și Heine, precum și o mulțime

* Răspuns la articolul «Un curent neîntemeiat în literatura romînească», publicat în numărul trecut al revistei noastre.
Redacția.

de alte traduceri din Göthe, Uhland, Arany, Ibsen etc. Cum să împacă aceasta cu «șovinismul» de care e învinovătit? Cel ce și-a dat silința să introducă pe *Ungurii* Arany și Petőfi la noi, credem că numai șovinist nu-l, cel ce traduce din Verlaine și Ibsen numai unilateral nu poate fi numit.

Pe lângă nepricepere să observă însă la marele critic münchenez și o doză de răutate, care provine din faptul că Iosif a avut cutezanța odată, când Mihaflu îl asoma cu cetirea versurilor sale lipsite de orî-ce licărire poetică, să-i spună în față că-l plictisește. De acelaș păcat m'am făcut și eu vinovat, nu odată ci de sute de ori, și de aici rezultă furia «tînărului cu năcazuri personale», cum îl numește dl Iorga.

Nu pentru ca să-l apăr pe Iosif, care n'are nevoie de apărător, ci pentru-ca să arăt cit de rău l-a priceput Ulpiu Traian II, vreau să arăt întru cit poate fi vorba de un curent în literatura romînă în fruntea căruia stă talentatul poet ardelean.

I.

Intunecată-i steaua țării noastre...
Instrăinați trăim în zile grele,
Și viitorul — plin de semne rele —
Vestește lacrimi numai, — și dezastre...

Spre voi să 'ndreaptă glasul rugii mele,
Frații cîntărești! Sus inimele voastre,
Poezii pierduți prin nori și 'n zări albastre
Ce nu visați decît la flori și stele...

Nu osteniți, ca 'n asfințit de sară,
Ci — treji la mîndrul sunet de fanfară —
Veniți cu suflet și cu voie bună

Spre Soarele ce-i gata să răsară
Să înălțăm iar flamura străbună
A dragostei de Lege și de Țară!

II.

Cîntați umbriți de-a flamurei aripă
Sub care uriași bătrîni luptară!
Au n'auziți pe 'ntinsele hotărî
Ce jalnic paseri mari de pradă țipă?

Și nu vedeți ce nouri să 'nălțară?...
Grea vijelie 'n fie-care clipă
Nu spulberă comorile 'n risipă
Chiar sfința noastră doină stă să piară!

Copii răsleți ai mîndrei noastre nații!
De mal trăește 'n voi simțire vie,
Veniți atunci și vă cunoașteți frații!

Sădiți în inimă vechia bărbăție,
Avînturi mari, eterne aspirații...
Și numele pe veci sfințit vă fie!

III.

Eu nu-s decît un singur glas din satul
Pierdut în noapte... Numai o ființă
Din miile ce-așteaptă 'n suferință —
Dar va veni odată mult visatul!

Veni-va. — și cîntări de biruință
Vor izbucni de-alungul și de-alatul,
Din munți și văi gonind pe Necuratul
Ce vrea să stingă 'n voi orî-ce credință!

Eu nu-s decît un sol, — eu sint drumețul
Grăbit, — și noaptea înapoi mă cere...
Sint flacăra pe care-o poartă vîntul,

Dar trebuie să vină cîntărețul!
El va slăvi mareața Înviere:
Veniți cu toții să vestim cuvîntul!...

În aceste trei sonete străbătute de focul sfinț al adevăratei poezii, Iosif își precizează rolul ce-l ocupă în literatura noastră. El luptă împotriva curentelor venetice a pleiadei de cosmopoliți «osteniți ca 'n asfințit de sară», ce caută în deșert să schimbe în sînge romînesc hrana exotică adusă din străini, el luptă pentru Resurecțiunea poeziei noastre naționale, singura care are drept de existență. Fără să *introducă* un curent nou, el cearcă dimpotrivă să *continue* direcția sănătoasă începută de străbunii noștri cari erau Romîni buni, nu burghezi decadenți și cosmopoliți.

Cînd, peste mulți ani, să va scrie istoria literaturii romînești, se va arăta cum după începuturile remarcabile ale poezilor uoștrii mai vechi, au apărut cei doi mari luceferi Eminescu și Coșbuc, cari au stăpînit cu lumina lor puternică, ce să întregea reciproc, literatura noastră. Apariția lor a fost nefastă pentru talentele mici, căci marii maestrii, orbindu-le cu strălucirea lor, a omorît orî-ce individualitate ce era poate în germene în sufletul lor, i-a subjugat, i-a schimbat în simplii imitatori fără valoare. Numele lor nu va rămînea și binele ce lau adus ei literaturii să va perde pentru generațiile viitoare. Numai puținii contemporani ai acestor uriași, poeți adevărați ei înșiși, au putut să-și păstreze individualitatea lor alături cu a maestrilor, sunt rare nume ca ale dluî Vlăhuță în România liberă, dela care am avea acelaș volum de versuri și dacă nu scria Eminescu, și a dsoarei Cunțan în Ardeal, care ar fi scris probabil aceleași poezii și dacă nu s'ar fi născut Coșbuc. Și după aceștia va fi numit imediat Iosif de literații viitorului. El a știut, ca Arde-

lean trecut în România liberă, să recunoască deopotrivă rostul lui Eminescu și a lui Coșbuc în literatura română, și unind drumurile bătute de dinșii să-și croiască un drum nou, care isvorește din acestea. Iosif e, pe cât pot observa eu cu ochii unui contemporan influențat în mod fatal de împrejurimea sa, cel dintîi care a trecut pe Eminescu și pe Coșbuc istoriei, din care soarbe apoi putere, (precum au sorbit aceștia din predecesorii lor dela Costin și Neculce pînă la Alexandri), pentru-ca, continuînd tradițiunea, să se valideze ca o personalitate, ca o etapă nouă în istoria literaturii noastre.

Meritul lui e cu atît mai mare, că prin activitatea sa viguroasă și prin talentul său puternic, el ține în cumpănă curente nesănătoase pornite de pseudopoeți ca Macedonschi, Karr, Caion, Dimitriad și cum să mai numesc, ce folosesc epoca de tradiție în care ne aflăm pentru ca să-și cîștige un nume cumpărat prea ieftin. Continuînd vechia tradiție națională el nu lasă să se împămîntenească moda parazită introdusă din străini, unde ea poate avea un rost, la noi însă nu. Și e de remarcat că cel ce scapă literatura românească de curente nesănătoase e iară un Ardelean, precum a fost Lazăr și Coșbuc înaintea lui.

Și acum vine un Ardelean rătăcit, ce nu-și cunoaște îndeajuns părinții, ce nu și-a dat seama încă de truda și lupta dusă de ei pentru neam, limbă și lege, — căci altfel nu și-ar fi putut uita de ele în mijlocul simboiștilor dintr'un oraș nemțesc, — vine un rătăcit să strige împotriva singurului curent adevărat și sănătos în literatura noastră, contra curentului național și să-și facă reclamă insipidităților versificate de el, pe cari crede că publicul nu le știe prețui și nu le înțelege.

Afară din Parnas! i vom striga, — ca'n cunoscuta fabulă a lui Alecsandrescu.

Și unde își caută el motivele?

«În timpul present, unde tind toate culturile a să nivela, unde să *înschimbă* (?) prin vapor și electricitate (și benzină, bine înțeles) zi de zi milioane de idei între națiuni, ar trebui să rîdă toată Europa de *tîmpirea noastră mistică* (of, of!)» ... dacă n'am primi și noi influențe străine.

Ai să te faci de rîsul Europei, o tu mistice tîmpit de Iosif!

«Ce zice francezul reputat (eu îl știam pro-

fesor la Sorbona) Emile Faguet? Noi Francezii... am mers în școala Grecilor *îmbucurîndu-ne* (?) de un Racine etc. Din *Anglitera* (Așa zic și Țiganii) avem pe Montesquieu etc... Ce-a zis I. Costa (acesta e un «reputat» de naționalitate nefranceză) *după catastrofa războiului american? Spania* ... etc. Bohemia a împrumutat din toate literaturile străine: Ceh, ... Vrchlicky, ... Kwapil ... Stolba ... servus Břesina! Nu sunteți convinși? Stați că Ulpiu Traian II mai are un «vagon» de nume și își *permite* să citez pe I. Benavente, Blasco Ibanez, M. Picon, Emilia P. Bazan, criticul vehement, Unamuno etc.».

Prin toate aceste citate fără nici un rost vrea să arăte «că literatura romînă, trebuie să fie în timpul nostru transitiv, dospitor — *dacă să pretinde oglinda vieții* (adînc!) — o literatură militantă, resumtivă, renitentă!

Tronc mătușă!

Aici nu-i vorba de «zid chinezesc», ce Iosif vrea să-l pună ca pavază împotriva influențelor străine, domnule Mihaiu. Dovadă că însuș traduce pe scriitorii străini în romînește. Ca orî-ce om cult și el e pentru «înschimbul» de idei sosite cu trenurile electrice, dar tema poeziilor sale, esența lor va rămînea suflul național, el nu-și uită de strămoșii viteji de dragul unui inventator modern, el se va încălzi mai mult de fapta vitejască a unui simplu soldat romîn la Königrätz, decît de născocitorul contabilității duple, el va găsi accente intime pentru ca să cînte pe bunica ce o reprezintă generațiunea Romînilor de inimă de acum opt-zeci de ani și va lăsa decadentului dela Orăștie grija de a scrie ode automobilismului și de a face literatură militantă.

De cîntece-I Parisul plin
Ca marea de sirene,
Și nu mai pleacă cei ce vin
Pe țărnul mîndrei Sene.

La Napoli, grădinele
Nu știu ce e zăpada,
Și-n golfuri mandolinele
Îngînă serenada.

Suspină țîtera'n Tirol
Cînd, în tăcerea sfîntă,
Vre-un orb moșnaag cu capul gol
Pe prispă stă și cîntă.

Zănatec țîpăt de viorî
E'n veselele cîarde,
Cîntarea asta-ți dă fiorî
Și tremură și arde...

Dar creadă cine cum o vrea,
Cum crede să-și aleagă;
Nu-s doine ca în țara mea
Pe lumea asta 'ntreagă!

Cred că e inutil să mai insist asupra greșelii în care se găsește «în general» autorul Adierilor. Voi căuta însă să relev cîte-va calități ale sale «speciale» să-l arăt pe Ulpui Traian II, pe acest geniu universal, ca filosof, pedagog, filolog, estetician, stilist etc. etc.

Pentru a arăta cu cîtă ușurință de neiertat își profere dinsul savantlicul, citez următoarea caracteristică a lui Eminescu și Vlahuță: «Eminescu, poetul nostru cel mai mare (afară de Ulpui Traian Mihaiu) a învățat dela Musset, Byron, Leopardi, Schopenhauer... Vlahuță, prozatorul favorit al *Bucureștiului* (vom scrie: săp-tămîna Paștiului!), e uns cu pomadă franceză, înfîrîrit de un Dumas, Flaubert, Balzac...» Ce a învățat Eminescu dela citații autori și de ce se citează chiar aceștia? Intru cît e influențat Vlahuță de Flaubert? De care Dumas, fiind doi și atît de deosebiți unul de altul? Nu-i evident că Mihaiu scrie fără să gîndească, fără să-și dea sama de ce spune, numai și numai condus de dorul de a părea savant prin aceea că citează nume de unde apucă?

Ulpui Traian i pedagog: «educația se reduce la frică, pedepse, amenințări și lovituri!» Eu știu pe unul căruia numai 25 i-ar mai putea ajuta.

Ulpui Traian II filosof: «Fără adevăr *nu există noroc* (adecă dacă ciștig lotul cel mare ce adevăr mare am spus?) adevărul luminează, consolează (i-aș spune eu un adevăr care nu cred că l-ar consola), purifică și *trebuie să știm cu toții, că adevărul e minciuna* pe care-l toată societatea noastră clădită!» Iată un paradox minunat.

Un exemplu de logică: «Drumul spre adevăr merge însă prin tină și e datorința literaturii noi, a arăta căile acelea *unde (!)* ajungem la adevăr *fără să ne întinăm!*» Cu alte cuvinte se impune literaturii noi o datorință, pe care nu o va putea ajunge nici odată, îndată ce se admite că drumul spre adevăr merge prin tină».

Dar ce are să fie această literatură nouă? «O *întreprindere* serioasă, sarcastică severă, care să desrădăcineze tot ce e putred și infectat în publicul nostru, *ca niște măsele rele!*» Adecă geniul din München se va asocia cu geniul de sub Arini și cu genialul Bortoș și vor înființa

o *întreprindere*... de a scoate măsele! Ulpui Traian II nu va uita să ia cu sine nici acele materii medicale de cari pare a fi făcut adeseori uz, căci: «Avem lipsă de o literatură care să spele, să frece, să curețe, nu cu apă de trandafir și cu pene de păun, ci cu sublimat, vată, lapis și carbol!» «Literatura această militantă spălătoare, antiseptică» nu va descrie «viața patriarhală a haiducilor și hoților», care nu *înterezează* (scopul literaturii e a *înteresa*?) pe omul modern, ci prezentul proaspăt cu istoria lui actuală (procesul Humbert, crima din strada Inocenței). Pentru omul modern și progresiv există numai prezent (prezentul, căci nu vorbim nemțește)».

Ulpui Traian II ca stilist: ... «Minile cari vor pune munca asta în mișcare... nu vor orbi lumea *cu gesturi teatralice, din contră* degetele lor arătătoare, vor deveni un fel de pumnale, cari vor junghia toată poezia patriarhală, sentimentală, antiquară...» Cît de sculptural! sau: «Tot insul, de-ar fi cît de *clonțos* și de individual, are premergătorii lui (adecă: săi).» Iată un termin neaoș românesc, care înlocuește cu succes neologismul: *original*. Numai cît prin părțile bihorene însemnează altceva!

Și acum e timpul să-l admirăm pe geniul dela München și ca filolog, căci aici «combate tare». Degetele sale arătătoare, devenite pumnale, se îndreaptă de astădată împotriva Scri-soarei mele dintîi publicate în Luceafărul (No. 3), de care n'a priceput'o și asupra căreia își revarsă acea «dulce zăpăceală» ce-i învăluie creerul, precum mărturisește însuș într'o poezie isvorită dintr'o exuberanță de lirism.

Cred că e inutil să mai repet ce am spus în articolul menționat, căci el e la îndemînă cetitorilor acestei reviste. Voi căuta însă în schimb să analizez ideile incoherente ale lui Ulpui Traian II, care, făcînd pe fie-care pagină zece greșeli elementare de gramatică romînească se crede chemat să vorbească despre limba noastră. Nu filologîi fac limba, — aceasta am accentuat'o și eu, — ci limba adevărată se selectează din opurile scriitorilor de valoare și a oratorilor și a povestașilor distinși. Un om născut cu bun simț și cu discernemînt artistic va învăța să scrie corect și frumos din lectura marilor noștri scriitori. Nu pentru aceștia lucrează filologul, ci pentru cei ce s'au născut fără calitățile menționate. Filologul, aprofundînd tainele unei limbi,

estrange din scrierile marilor scriitori reguli de gramatică și de stilistică și le dă spre învățare celor ce nu sunt în stare să facă ei înșiși această selectare. Un Sextil Pușcariu nu va învăța pe St. O. Iosif să scrie românește, dar Ulpiu Traian Mihaiu, care dela Dumnezeu n'are nici bun simț nici pricepere îndestulă ca să învețe singur să scrie corect și bine românește, va face bine să învețe *de-arostul* regulile gramaticii și a stilisticii stabilite de filologi ca Sextil Pușcariu!

«Nu avem încă o limbă comună. Limba noastră se compune din dialecte. Dialectele nu sunt *stîrpitura* unei limbi. Din contră, prin nimic nu să exprimă mai vădit particularitatea și individualitatea unui *popor*, decît printr'un idiom orî patois... o limbă literară nu are ca bază altceva decît mai multe dialecte. Dialectul e protoplasma unei desvoltări literare a limbagiului. După ideea dluî Pușcariu ar fi dară cu totul greșit, ca cei din Muntenia să fie morțiș la dialectul lor și să *primească cu refuz* (Par'că vorbește Mița Baston dintr'o mahala a Ploestilor) limba moldovenească orî ardelenescă în care zace o vlagă neprețuită de poezie și prospătate. Toate dialectele au valoarea lor. Dialectele dă *lucrurilor* culorî mai vii (nu-i adevărat! Lucrurilor nmai vopsitorul le poate da culorî mai vii), o expresie virginală, prin dialect formezi *zicerî* (avem termenul tehnic: propoziție!) netocite, chipuri originale (fac pictorii, nu dialectele), prin dialect înflorește, întinerește și să coace o limbă literară nedesvoltată... În toate dialectele dorm sumedenii de sentimente, de simboluri (iară facem simbolism?) și [de] instincte... Cu limba bucureștiană franțuzită balansează *limbagiul* (!) ardelean atins de *viața* (corect: de limba) germană și în balansarea aceasta zace un antidot contra înveninării străine...».

Am citat o jumătate de coloană fără omiteri, căci ea ne pare clasică ca incoherență logică, ca superficialitate a gîndirii, ca model de stil impropriu, zăpăcit și confuz ca tot ce isvorește din capul cel mai mare din cîte am văzut vreodată.

Nu-i adevărat că «nu avem o limbă comună». Toți Romîniî vorbesc aceeași limbă cu particularitățile sale precise, deosebite de orî-ce altă limbă de pe fața pămîntului. Că «limba noastră se compune din dialecte» o știe orî și cine, dar Ulpiu Traian II, care are pretenții de limbist, nu știe carî sunt acele dialecte, de oare-ce

vorbește mai jos de «literați ardelenesți, moldovenești, *dîmbovițeni* (!?) în a căror trei dialecte zac celulele și capilarele pline de sevă și putere a limbei literare.» Falș, archifalș! Limba romînească, comună tuturor Romînilor, se deosebește în patru dialecte: cel dacoromîn, cel arămîn (sau macedoromîn), cel istroromîn și cel meglenit. Dintre acestea cel dintîi, vorbit de vre-o 95% a populației întregi, se împarte în subdialectele: moldovean, muntean (un dialect dîmbovițean nu există și termenul acesta introdus de Mihaiu clonțosul e impropriu căci nu corăspunde estensiunii geografice a subdialectului muntean), bănățean, ungurean, ardelen. «Dialectele nu sunt *stîrpitura* unei limbi». Ce va să zică fraza aceasta? Ea să poate înțelege — cu oare-care bunăvoință — numai așa: «Limba nu stîrpește dialectele». Dar simbolistul din München și amatorul de expresii «puternice», a tradus pe germanul «Missgeburt» prin «stîrpitură» și l-a pus la singular ca în limba din care a tradus. Apoi confundă cuvintele idiom și patois (precum mai la vale confundă «limba» cu «limbagiul») și pe amîndouă cu «limbă», căci numai limba, nu dialectele exprimă individualitatea unui *popor*. Nu-i adevărat că o limbă literară *are ca bază* mai multe dialecte. Orice limbă literară s'a născut dintr'un *singur* dialect și numai mai tîrziu a fost influențată mai mult sau mai puțin de alte dialecte, ast-fel limba literară franceză s'a născut din dialectul de Ile-de-France, cea italiauă din dialectul florentin, cea germană din dialectul saxon, cea romînă din dialectul muntean etc. Ce urmează apoi e într'adevăr minunat. Mihaiu, fără să vrea, spune un lucru adevărat, inconștiu a priceput bine ce am scris eu. Cetiți fraza: «După ideea lui P...» pînă la urmă și vă minunați cum vrea să mă combată și cum... să combată pe sine! În sfîrșit fraza din urmă a părții citate e o dovadă mai mult de absurditățile de care bijbăe articolul. Limba literară trebuie lăsată să se desvolte în deplină libertate. Să lăsăm franțuzismele din ziarele bucureștene, să lăsăm și germanismele lui Ulpiu Traian să se grămădească, pentru-ca din balansarea lor să reiasă... limba romînească purificată de srrăinisme!

Dar e deajuns!

Ulpiu Traian Mihaiu are dreptul să scrie atîtea insipidități cîte îi place, să ne spurce dulcea noastră limbă strămoșcască cît voește,

să cerce să răsbată cu ideile sale de burghez cosmopolit ori de câte ori va avea chef. Hîrtia e răbdătoare, legile încă n'au ajuns la perfecția de a interna cu forța pe cei ce aiurează.

Eu am cercat să arăt că articolul său cu pretenții de a lupta contra unui curent nesănătos, e isvorit din mintea nematură, din gîndirea confuză și nelogică a unui tînar influențat de curente străine nouă, pe cari nu le-a priceput, a unui pretins talent artistic, care n'are nici cea mai mică aplecare artistică, nici o umbră de bun simț.

Toate acestea nu le spun, pentru-ca să mă răzbun de atacurile aduse persoanei mele. Dimpotrivă recunosc că într'un punct, Mihaiu Bravu are dreptate: cînd reduce la valoarea lui adevărată volumul meu de proză și versuri «Juvenilia». Profit de ocazia aceasta pentru-ca s'o spun eu însumi: încercările acelea adevărat juvenile n'au nici o culoare și regret că le-am publicat. Păcatul meu e însă de iertat, dacă se consideră vîrsta în care a fost comis. Îndată ce am cîștigat convingerea că nu-s de poet, ma'm lăsat de poezie și mi-am îndreptat toată energia și puterea de muncă în altă direcție, unde sînt convins că voi putea lucra cu succes. Asta e deosebirea între mine și Mihaiu: amîndoi am publicat la vîrstă de 20 de ani un vo-

lum de literatură proastă. Dar precînd unul din noi și-a recunoscut greșala, celălalt continuă a a scrie versuri detestabile. Dacă aș vrea să mă răzbun, n'aș avea decît să analizez vre-o două poezii ale genialului meu compatriot, ... îl las însă în grija celor dela «Gura satului» și tot lor le predau sarcina de a răspunde la replica pe care — sunt sigur — Ulpiu Traian II. nu va întîrzia s'o facă acestor șire, cu un aparat savantlic uriaș, strîns din toate enciclopediile. Mie mi-e milă de timpul pierdut în zadar și de tine, prietino, care, ar trebui să te ții de făgăduință și să pui coloanele revistei tale la dispoziția noastră pentru o polemică din care cetitorul n'ar putea trage nici un folos.*

Viena, August 1903.

Dr. Sextil Pușcariu.

* Timpul nu e pierdut în zadar, fiind-că nu e suficient a ignora eventual zaflemiza ideile eronate, cari sunt încuibate în creeri unei părți din tînăra generație, — nu! — ele trebuiesc combătute, înlăturate și înlocuite cu altele mai încuscite cu adevărul. Cînd am publicat articolul d-lui Mihaiu, care nu e tocmai «solitar» la asta ne-am gîndit.

On. public cetitor, matur și imparțial cum este, știe deosebi grîul de neghină și înțelege înțețiunea noastră.

Cît pentru mine, prietino, numai pînă atunci mă obligă cuvîntul dat, pînă cînd am de-a face e'un amnar și-o cremene.

Bun tovarăș

T.

MĂ-'MBATĂ AMINTIRILE...

*Mă-'mbată amintirile eterne
A vremilor frumoase din trecut,
Și stau vrăjit sub dulcea lor povară,
Cu inima și sufletul pierdut.*

*Incet și clar răsună a ta voce
— Și par'c'aș auzi-o 'n adevăr
Și-ți simț îmbătătoarea respiraie
Și farmecul suvițelor de păr.*

*De lacrimi ai umede pleoape
Cînd pătimaș la piept cu drag te strîng
Și în văpaia dulce-a 'mbrățișării
Stau mijlocul subțire să ți-l frîng...*

*Pe pieptul meu a lene-ți razimi capul
Și mă cuprinzi cu brațe calde, mol,
Eu îmi lipesc cu foc buzele arse
Pe umerii tăi albi, rotunzi și goi.*

*Te-ai sbate, să te las, dar n'ai putere
Eu te-aș lăsa, dacă m'aș îndura...
Infiorați uităm de lumea 'ntreagă
Ținîndu-ne în brațe, draga mea.*

*În mreaja amintirilor eterne
Cu inima și sufletul pierdut,
Din nou trăesc întreaga fericire
A vremilor frumoase din trecut.*

Blaj.

EMILIAN.

SEMINARISTUL.*

S. Secula.

Abea sosit din vacanța de Crăciun, Iancu Vultur, se tot plimbă prin odaia lungureață, alăturată cu poarta Seminarului din Arad. E obosit de drum, și nu închisese ochii o clipă în noaptea premergătoare; ș'apoi în zilele Crăciunului — a înotat în petreceri, nu altă. Obosit, e seara tirziu; dar să se culce, par'că nu-i vine...

Maî s'așează pe scaun, maî se 'nvîrtește prin odaie, și își chinuește de foc «tuleele» abea apărute pe sub nas. Din vreme 'n vreme cîte un zimbet îi luminează fața, maî cîte un oftat întretăiat de respirație i scapă. Se oprește; apoi iarăși măsoară lungimea odăiei, pe nesocotite.

Ei, de! Așa e omul, omul tînăr; maî ales cînd se întoarce de la cîte o petrecere de la țară! Cîte iluzii nu-ți hrănesc, cîte visări nu-ți înseninează, cîte amărăciuni nu-ți îndulcesc: doi ochi întîlniți — din întîmplare!

Muncit de un gînd, sau maî bine zis, urmărind cu gîndul un «vis», Iancu se așează la masă și, cu privirea țintă în tavan par'că ascultă șoapte din alte sfere... și fața lui încadrată de un zimbet, e senină — ca o lună plină.

Apoi iarăși pleacă ochii în jos, își face o țigară și o aprinde.

Vinețiu fumul se înalță în rotocoale apropiindu-se de tavan, de cînd sufletul lui Iancu se îndepărtează dintre zidurile seminariale, și în albastrele zări doru-i veghează în preajma idolului gîndurilor sale.

În amintirea lui vie se perîndează momente din nopțile albe făcute în sărbătorile Crăciunului.

Dar somnul, frate cu întunerecul, încet pleoa-pele-i închide pentru a da vedeniei drumul în imperiul viselor...

Iancu se vede în satul Agriș la «representația teatrală» dată de băieții și fetițele din școala satului, sub conducerea «d-rei Lucreția». Și

schimbul de vorbe dulci și priviri aprinse ce a avut cu frumoasa domnișoară... par'că le trăește din nou, simte acele dulci și tainice emoțiuni din clipele atît de grabnic trecute...

În seara zilei de Sf. Stefan, în salonul notarului din sat, la sunetul de scripcă se întinde «Hora cu perna».

Stăpîna casei, ia o perniță 'n brațe se oprește în fața soțului său. Pune perna jos și îngennunchează. El îi urmează, apoi o sărută, se ridică amîndoi și cu perna în brațe fac odată ocolul salonului.

Apoi pleacă stăpînul casei cu perna, se lasă în genunchi în fața Lucreției...

... O amețeală, un leșin par'că îl cuprinde pe Iancu... se reazăimă de perete... cînd se trezește: Lucreția îi stă în genunchi...

El tresare: Adormise, șezînd la mescioara sa din Seminar.

Își netezește fruntea, dă cu mîna pe la ochi, — își trece mîna prin păr, apoi se ridică. Face o țigară, se învîrtește de cîte-va ori în jurul mescioarei, apoi se oprește, și rezemat de mescioară își urmărește, deșteptat, gîndurile senine pornite la drum în visu-i.

Își reamintește deliciosul «vals»...: Cum o ținea strîns la piept, pe umăr ea i se lăsa molatec, cu ochii pascîndu-l, — și pe lunecate, ei măsoară în rotiri salonul. Mulți ochi sclipind de admirație îi urmăresc. La «Ardeleana», ea zimbînd sa legăna în plimbare, și învîrtită pe sub mîna în brațe îi cade...

Cît farmec în ochi, în zimbet, în legănat, și în strîngerea în brațe!...

Și par'c'aude și acum cum șoptesc într'un colț popa din Drauț și cu cel din Măderat;

— Ce «teolog», măi frate! Ce maî ginere, ce maî capelan!

— Așa-i, răspunde celalalt; dar unde îți stă ție în mîna o parochie de «clasa întîiu?» Știi că e om cu opt clase și «maturitate».

— Asta mă gîndesc și eu.

— Și văd că i s'au aprins călcîiele după învățătoarea noastră. Dar nici dînsa par'că n'ar zice ba...

— Că asta așa-i. Dar cum nu era maî erî

* Din volumul «Povestiri și schițe» ce va apărea în curînd. Atragem de pe-acum luarea aminte a On. public cetitor asupra acestui interesant volum. Red.

profesoara la învățătorul Crețu, par'că nu s'a pupat iepurește cu fata mea?...

— Cred, asta cred...

— ... cînd a rămas'o la cărți. Și mă tot uitam cu ce poftă o săruta...

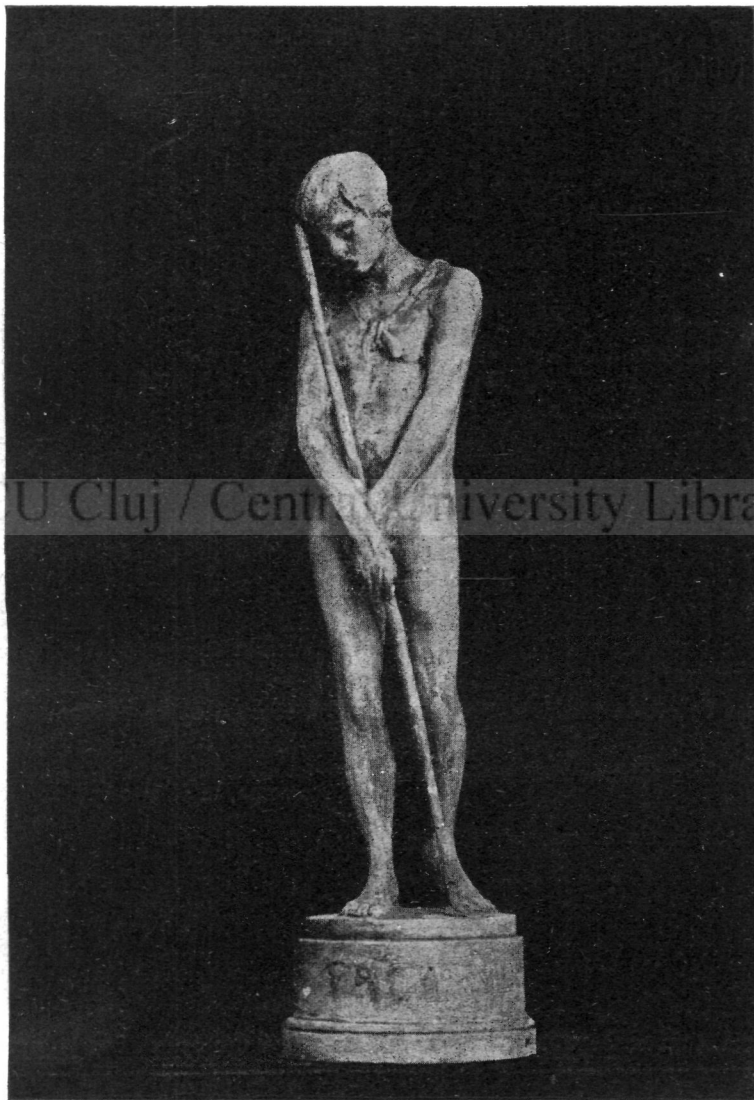
— Heee...!

Și clipă cu clipă, ca mărgelile nestimate amin-tirile i se înșiră în gînd.

Trecuse un an și mai bine.

Iancu Vultur, bursier al Diecesei Aradului la facultatea de teologie din Cernăuți, vine pe vacanța de Paști la Arad.

Știa că Lucreția a fost trecută la școala de fetițe dintr'un suburbiu al Aradului, unde stă cu mamă-sa văduvă și cu o sorioară care e «tot-deauna bolnavă».

AL. LIUCA: PĂSTORUL.

Dar, lumina lămpii ajunsese în agonie și Iancu îi dă pufăitura de grație și se culcă.

Grăbit somnul i crupinde ființa muncită de dragoste și nedormire, purtîndu-i sufletul ne-adormit în senina lume a viselor...

O, cît e el de fericit! Somnul obositului reunit cu visurile tînărului îndrăgostit, alcătuiesc cea mai deplină fericire omenească.

Cuprins de dor, dar par'că... și stăpînit de o neliniște el pornește spre «strada Săcurii», — la Lucreția.

Vîntul de primăvară timpurie cutremură arborii încă pleșuvi de prin curțile și grădinile pe lângă cari trece; și isbiturile de ramuri dau un sunet lugubru, pe cînd sinistru norii se adună pe catapeteasma cerului.

— Eată școala!... exclamă Iancu, și își duce pumnul strâns la inimă...

Se apropiase deja de vechea școală, unde locuia Lucreția, și — Dumnezeu! era poarta cernită: semn de mort în casă!

— Elenuța, sărăcuța, o fi murit! își zice el. Și tot corpul începe să-i tremure.

Maî are cîși-va pași s'-ajungă la poartă.

— Păcat de ea, sărăcuța.

— Mare păcat. Doamne iartă-ne, dar de ce o fi murit, maică? Vorbesc între ele două femei pe care le întâlnește în drum Iancu.

— Acu o săptămînă a fost la petrecere, la bal, și...

— De-acolo să i se fi cășunat moartea?

— A prins'o un junghiu, și cum vezi a dat-o gata.

— Și tot frumoasă a rămas și moartă.

— «Bal... frumoasă?...» lui Iancu i se întunecă mintea. Sudori reci i curg pe frunte. Se repede în casă, și — în fața catafalcului împodobit cu flori el încremenește... Iar lacrimile-l pornesc potop...

Sfîrșit de Septembre.

(Petöfi.)

Sunt flori astă-zî încă pe lunca 'n verdeală,

La geam își bat frunza azi plopii cărunți,

Dar uite s'apropie lumea de gheață,

S'arată zăpada pe vîrfuri de munți.

În pieptul meu tînar e azi primăvară

Și 'n inimă-mi arde văpaie acuma,

Dar fire cărunte încep să răsară

Pe plele-mi negre ivește-se bruma.

Să scutură floarea, viața se duce..

La brațul meu vină, frumoaso, degrabă,

Îți razim azi capul la sînul meu dulce

Și poate ca mine mi-î plînge la groapă.

— O spune-mi veni-vei cu lacrimi să năruî,

Sicriul ce-atuncea mă smulge din lume,

Iubirea ta altui pute-vei să dăruî,

Să schimbî cu un altul uitatul meu nume?...

Frumoaso, tu vâlul cernit de-l aruncî,

Ca steag trist de jale mi-l leagă de cruce,

Din groapa adîncă veni-voi aluncî,

În miezul de noapte cu mine l'oi duce:

— Să usc pentru tine la lacrimi amare,

Ca grabnic uitatu-mi-ai moaștele reci,

Și rana să-î leg eu inimi care,

Și-acolo iubi-va, iubire de veci!

Octavian Goga.

O SCRISOARE A MITROPOLITULUI ȘULUȚIU.

— La biografia lui Andreiu Mureșan, —

Laureatul nostru poet Andreiu Mureșan, pre cum știm, în anul 1842 se căsătorise cu Susana Grecean, fica preotului gr.-or. din Brașov Vasile Grecean. Căsătoria lor în durata celor 21 ani, câți i-au trăit împreună, a fost îndestulită și fericită și de Dumnezeu cu opt copii binecuvîntată.¹

O singură dată să vede a fi fost turburată căsătoria lor și aceasta din motiv că soția sa era de religiunea gr.-or., iar el de cea gr.-cat. Lucrul s'a întîmplat la anul 1854.

Atunci el se afla în serviciul guvernului din Sibiu ca concipist și translator pentru limba romînă. Ca atare Mureșan veni în contact cu marele Mitropolit Șaguna, care iubea foarte pe laureatul poet. Cunoscutul talent, naturelul plăcut și serviciile prestate la „Telegraful Romîn” în primii ani ai acestui vechiu ziar românesc îi asigurase cu desăvîrșire lui Mureșan amicitia și protecția nemuritorului Mitropolit.

Poate sub influința aceasta, la mai sus amintitul an, soția lui Mureșan îl înduplecă să ceară dela Mitropolitul gr.-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș, Alexandru Șterca Șuluțiu, permisiune, ca să-și poată crește copiii în religiunea gr.-orient. a mamei lor; sau precum să află indusă scrisoarea lui Mureșan în protocolul episcopesc: „Andreas Muresan penes Excelsum C. R. Locum tenentiale Consilium Concipista petit facultatem proles suos in Religione non unita, quam ejus uxor proficitur, educandi”.²

Scrisoarea din cestiune a lui Mureșan a fost notată la 11 Noembre n. (30 Octombrie v.) anul 1854, precum apare din protocolul episcopesc. Dar azi nu se mai află archiva Mitropoliei dela Blaj; ori s'a pierdut, ori a fost scortată din archivă dimpreună cu actele. Se poate însă deduce asupra caracterului și conținutului ei din răspunsul ce Mureșan l-a primit dela Mitropolitul Șuluțiu.

Se vede din acest răspuns, că Mureșan a trebuit să fi trecut prin mari lupte sufletești, pînă în urmă se hotărî să ceară Mitropolitului un lucru atît de delicat și atingător de conștiința sa de credincios al bisericei unite și absolvent al seminariului teologic din Blaj.

Nu facem însă nici un comentariu, ci publicăm răspunsul înțeleptului Mitropolit Șuluțiu, așa precum îl aflăm conservat în protocolul episcopesc al lui Șuluțiu de pe anul 1854, la No. 867:

Suplica dtale primind-o, cu durere observ trista stare dtale si a casei dtale si aceasta cu atît mai dureroasă impresiune îmi face, cu cît lecuirea răului, care o cauți la mine, eu nu ți-o știu, nu ți-o pot da.

Cu dta vorbesc ca cu un om înțelept. Dta ști, că eu sunt pus de episcop, nu ca să dispensez și să promovez călcarea legilor bisericești și politicești în treaba aceasta puse, ci ca să priveghez și asupra celor subordinați, ca cu toată strășnicia să le păzească.

Știi, că un episcop adevărat nu poate fi indiferent cătră religiunea sa, ci trebuie în cunoștință să fie convins despre adevărul care gura îl mărturisește.

Intreb dară, cum ți-aș putea eu împlini cererea, care taie în cunoștința și în caracterul cel religios al unui credincios și legilor și religiunilor sale episcop?

Eu joc cu acestea nu pot face, ca să pot gratifica, sau acelora, cari se țin de staulul meu,

¹ Vezi I. Rațiu, Viața și operele lui Andreiu Mureșan. Studiu istoric-literar. Blaj, 1900, pag. 32 și urm.

² Protocollum episcopale pro anno 1854 ductum, No. 897.

cărora trebuie să fie exemplu statornic în credințe, sau a acelora, cari voesc legea nouă, de care eu sunt convins, că-i cea apostolicească străbună și mîntuitoare.

Văd că relațiunile căsătoriei d-tale sunt prea delicate și ispita în care te afli prea mare, dar tocmai pentru aceea, că și eu am fost căsătorit și încă fericit în căsătorie, prea bine știu hotărele, pînă unde trebuie dragostea bărbatului să se întindă către soția sa cea bună și iarăși pînă unde să îngăduiască un adevărat și înțelept bărbat loc cererilor și pretențiunilor muierii sale — și dacă acestea să înting la călcarea de cunoștințe și de legile religiunei bărbatului și a acelora politicești, — ori cît de mare să fie imprumutata iubire între căsătorii și ori-ce să se întîmple, un bărbat cu caracter, temător de Dumnezeu și onorator de legile religiunii sale și cele politicești, nu va da loc nici odată la o cerere a muierii sale, omoritoare de cunoștințe și datornică ascultare către străbuna lui religiune, dar și o muieră înțeleaptă, bună și iubitoare într'adevăr de bărbatul său, cu de acest fel de pretențiuni nu-i va sta nici odată bărbatului său înainte.

Eu nu pot pricepe, cum o fată de preot neunit să nu fi știut măcar dela părinții săi, — dacă d-ta nu i-ai spus, — relațiunile creșterii pruncilor din căsătorie mestecată; încă tocmai de n'au știut, încă dacă ea sincer te iubește și nu voeste într'adins a-ți scribi și voia-ți și a-ți turbura și cunoștința sufletului — pentru-că eu nu te pot ținea de indeferent către sfînta unire, ci precum se cade la un credincios cu caracter fin al ei, ești în cunoștință alipită de religiune-ți și a căuta pretexte nelegiuite la spargerea casii, n'ar trebui să pretindă dela d-ta aceea, ce — cum înțeleg — pretinde și dacă pretinde, și cu dragoste nu o poți capacita, sau nu vrea a se capacita, că aceea nu-i poți da d-ta niște pretențiuni, care taie în caracterul unui bărbat de cînte și unui fiu credincios și statornic către religiunea sa, de a ajunge să poți tocmai ca Machabei pentru lege, încă cu bărbăție și tărie sufletească ești dator a le respinge și a nu le împlini, că avem triste pilde, cît dacă vede muieră, că lacrimile și cererile ei cele nedrepte triumfează asupra tăriei sufletului

bărbatului, atunci pretențiunile ei nu vor avea nici un țarmure. Semiramis ceru dela bărbatul său să împărătească numai o zi cu putere deplină regească și împlinindu-i voia — firește din necumpătata cătră dînsa dragoste — fu destul să cadă jos capul slabului ei bărbat în acea zi.

Onorate domnule! iară zic, eu vorbesc ca umil înțelept. Pavel apostolul poruncește, ca bărbatul să-și iubească muieră sa ca și trupul său. Fă și d-ta așa, căci căsătoria e numai legătură trupească, sau contopire tainică a lor două trupuri în unul.

Însă cînd îți împlini această datorie, să-ți aduci aminte, că ai și suflet și sf. Pavel Apostolul nu oblighează pe bărbați să-și iubească muierile sale mai mult decît sufletul său; că iară Isus Christos zice: că ce folos ar fi dacă ar dobîndi omul lumea toată și își va pierde sufletul? așa dară, de ești — precum sunt convins — în cunoștință legat de străbuna lege a d-tale și nu ești cîrmuit de un indiferentism, lasă-ți muieră să se apropie numai de coasta-ți din afară, dar să nu te lași să-ți ia ce-i mai scump și mai nobil în lăuntrul pieptului d-tale; învață virtute dela nevastă d-tale; vezi, citu-i de tare, citu-i de statornică, citu-i de zeloasă în religiunea sa. Și apoi d-ta, ca bărbat și cap muierii, să fi mai slab în credință? mai indiferent către religiunea d-tale? să te lași, ca muieră să te ducă unde va vrea și în treaba sufletului? să te dai amăgirea Evei, ca să calci cunoștința sufletului și să guști din pomul cel oprit?

Darul lui Dumnezeu să-ți dea tărie sufletească a învinge această grea ispită a Evei și pe soția d-tale să o luminezi, ca acelea să facă și să poștească, ce sunt spre folos și de mîntuirea sufletului bărbatului său.

Despre alta rămînînd etc.

După primirea acestui răspuns între Șuluțiu și poetul Mureșan s'au întrerupt ori-ce fel de legături prietenești. Cînd la 1862 Mureșan înteinește pe Șuluțiu împreună cu Șaguna, el — precum mi-a comunicat văduva poetului — sărută mîna numai acestui din urmă.

Dr. Ioan Rațiu.

O SCRISOARE.¹

M'a apucat iar' dorul să scriu... Ce? Mai știu și eu! La tot cazul însă ceva interesant, căci n'am încătrău.

Ei vezi, așa suntem noi, „noi ceștia-lalți!“ Dela noi toți așteaptă ceva „extra...“ De ești poet, toți așteaptă să vorbești mereu în versuri, din gură-ți să curgă numai vorbe cadente, să scuturi poeziile ca din mîneacă... De te-au pus păcatele rele să scrii, într'o clipă de melancolie, ceva lucruri mai hazlii, presărate cu cîte-va grăunțe de satiră, toți așteaptă ca tot al doilea cuvînt ce-l rostești să fie o glumă, o observare cu spirit, o schînteie... A da, asta e fatalitatea „renumelui!“

Tu, dragă prietene, azi-mîne ai să ajungi „fiscales“, azi-mîne ai să-ți ceri sara în birt scuzele prietenilor, că nu poți sta mai mult „dar' te așteaptă nevăstuța cu cina“... azi-mîne vei ajunge om făcut, primește dară sfatul ce ți-l dă un prieten pățit: ferește-te să devii „renumit!“ Ferește-te de asta cum ar fi trebuit să se ferească Eva să asculte de ademenirile șerpelui, cum ar fi trebuit să se ferească Adam de vorbele amăgitoare ale Evei, cînd l-a îmbiat cu mărul pomului oprit — și vei fi fericit... vei avea dreptul de-a vorbi și scrie cînd vreai, cum vreai și ce vreai.

Mai bucuros aș scrie acum despre polul nordic, despre știrile ce-au sosit în vremea din urmă despre soarta neînfricatului explorator polar Andree, mai bucuros aș descrie o călătorie pe sanie prin înghețurile Groenlandei, prin ținuturile arctice, unde o jumătate de an e noapte (sărmanii păzitori de noapte!) și cealaltă amurg și anul întreg frig... frig... aș trece poate și dincolo de polul nordic, dacă nu m'ar alunga dela masa de scris căldura.

Vezi, dragă așa mi se întîmplă de cele

mai multe-ori, cînd mă pun să scriu... natura nu mă lasă. Iarna nu pot scrie, fiind-că, neavînd foc, îmi îngheață de frig degetele, cerneala și vîna poetică; vara aș scrie, dacă soarele nu ar sta să mă topească cu razele lui ferbinți...

Să nu te aștepti dară din partea mea la scrisori „à la comandă“, n'am să-ți scriu decît după ploaie, căci ploaia nu numai pămîntul îl face roditor, ci și creerii de scriitor... Eu am observat, că vara trecută după vr'o furtună cît de mică, numărul poeziilor și nuvelor creștea cel puțin cu 10%...

Scrisoare asta firește-i excepție... o scriu deși n'a plouat de mult, dar' cum stam azi dimineață în ușa grădini și mă uitam la trandafirii înfloriți, la garoafele mirositoare, mî-am adus aminte de zilele cînd ambiu ceream permisia să ne împodobim cu cîte un boboc de „rosa Paulina“ și m'a cuprins dorul să-ți scriu, să-ți povestesc despre vremile trecute.

Șezînd în umbra pomilor din fundul grădiniței, de multe-ori a venit vorbă de tine și de cîte-ori o guriță frumușică dădea expresie regretelor, că te-ai dus, doream și eu să mă fi dus departe, departe, ca și depărtarea mea s'o fi regretat, dacă...

Ei da, dacă... ar fi regretat-o...

Și ce mîndră s'a făcut acum! Așa de mîndră, încît de multe-ori eram gata să șterg din programa noastră punctul în care e vorbă despre neatîrnarea noastră, despre rezistarea noastră tuturor influențelor străine... O, doi ochi frumoși sînt un argument, ce apasă greu în cumpăna unui tînăr, cînd cerul e senin florile mirositoare, cînd pe arbori cîntă vesele păsărele...

În oglinda ăstor ochi atît de frumoasă îmi pare viața... o, da, numai viața e frumoasă. Nașterea, moartea, sunt urîte! Urîte ca pămîntul, cînd, căzînd întîia zăpadă, se naște iarna: — mocirlă aici,

¹ Din Volumul «Impresii», ce va apărea în curînd.
Red.

mocirlă colo... Urită ca pământul, când topindu-se zăpada moare iarna: mocirlă aici, mocirlă colo...

Numai viața e frumoasă! Frumoasă ca pământul acoperit de giolgiul alb de ză-

padă, frumoasă ca pământul îmbrăcat în haina-i verde de flori și ierburi...

Și-acum pune-te, prietene, și zîmbește... cum vezi am rămas tot cel vechiu...

I. Sceopul.

CONFETTI.

III.

Prietenul meu, Robi, e băiat de treabă. A făcut maturitatea «bene», a făcut două egzamene la drepturi, și are ideile fundamentale din toate teoriile mai de seamă, ce să discută și să coc azi prin culinele intelectuale, — numai în teoria dragostei, Robi e «balic».

— Robi, tu ești «balic»!

Maî ieri vinea la mine. Era ploat Robi al meu, — ploat ca o miță îndrăgostită.

Vedeam că unde-l doare. Vine a să ceară sfat, dar nu putea începe.

— Acum, acum, — și o dădeam deja pe tema dragostii lui, dar eu răutăcios, rideam de încurcarea lui și i puneam greutate în conversație, abătîndu-l mereu, cît mai departe de tema lui. Băiatul se obosise. Nu putea duce conversația pe cărarea ce el voia și me înjura în gînd.

— Robi, tu ești prostuț! — i-am zis.

Robi s'a încurcat, apoi a oftat. A oftat a doua oară, apoi a treia oară. Eu tăcem. El aștepta să-l întreb: de ce oftează?

— Ști tu, de ce oftezi? îmi zise el neîntrebat. (Aha! — în fine!) Eu am făcut o față proastă, — proastă.

— Știu, — i-am răspuns eu, — e dureros și trist de tot. Ah! Europa asta e o criminală, cînd suferă o barbarie ca la Bilek. Sărmanii soldați... sărmanele mame...

— Așa măgări! — zise Robi năcăjit. — Ce am eu cu ei? De Lili, de Lili vorbesc.

— Ah! Pardon! Miî de scuze! Adecă Lili! Ah! ce prost sunt... că nu te-am înțeles... Dar... știu... este asemănare mare între catastrofa dela Bilek și amorul teu... Remîne acum să se adeverească, oare soarele dela Bilek e mai ferbinte, ori razele ochilor ei... Știi, — fetele noastre, — fetele de Romîn sunt ale naibii... Au mai mult foc în ochi, decît în inimă, iar între haina și mintea lor e mare disproporția.

Fetele de Romîn sunt prea frumoase, iar cei prea mult — nu-i sănătos. Ele au mină mică,

picior, gură, talie, minte și inimă mică, tot arme mici, dar periculoase, încît e fericit acel Romîn, care-i destul de cuminte să nu-și piardă timpul cu ele...

— Ce răutăcios iești, — îmi zise Robi, — eu vin la tine să-ți cer un sfat, și tu mă iai în ris...

— Dar... de ce te adresezi tu la mine? Sunt eu doară biurou de informații? Magazin de mici intrigî în miserie de dragoste?... N'am nici în clin, nici în mîneacă cu dragostea — voastră, și a nimănuî. Eu știu și înțeleg o singură dragoste, — dragostea ideală, fără pic de prostie, dragostea eterică, această floare străină în inimile romînești... Dragostea asta-i din alte vremi, din vremi trecute, pină-ce în zilele de azi nu se poate defini amorul decît pe calapodul lui Schopenhauer, care spunea că iubirea e pornirea: «*dass jeder Hans seine Grethe finde*», adecă iubirea este — să-și afle fie-care Nicolae — Todasia lui.

— Nu te înțeleg, — zise Robi, mirat — tu vorbești așa? Tu, care plîngi în versuri iubirea ta cu Sanda? Tu, care descrii cu atîta evlavie mici peripeții din furtunoasa ta iubire?

— Robi, ca mulți alții nici tu nu știi, că Sanda nu există... E un nume luat din fantasmă, iar Sanda, Sanda, pe care o iubesc, e o întrupare fantastă, din umbrele serii, din freamăt de frunze, murmur de ape, luciu de lună, și licăriri de stele...

Sanda e o icoană pe care o ved mereu în cale-mi, în nori, în stele, în umbre de păduri, — o *închipuire*, un ideal, a cărei forme (da, numai forma) sunt copiate de pe modelul unei copile cu alt nume, copilă frumoasă, pe care însă nici prin minte nu-mi trece să o iubesc... Copila asta trăiește, dar afară de frumuseță n'are nimic, poate numai greșelile ei sufletești, — o copilă fără suflet, care nici vrednică nu e să-mi fie ideal, — *mie*, care i-am zidit iubirii altar sfînt în inimă curată, cu trepte de marmoră, ca să mă închin îngenunchind pe ele...

Cum înțeleg eu dragostea, ea n'o înțelege;

dragostea ei este dragostea zisă de Schopenhauer: «dass jede Grethe seinen Hans findet...» Iar mie mi-a fost năcaz cînd auziam că lumea schimbă pe *Sanda mea*, Sanda cea adevărată, Sanda cea din fantasmă cu modelul ei estern, copila cu alt nume, a cărei dragoste este să-și afle — Hans-ul seu. Dacă ai cetit prin versuri despre dragostea asta, să știi că toate acele doruri și dureri, toate acele peripecii de dragoste sunt născocite, — că în realitate cu Sanda care trăește, care-î pămînteană, abia am vorbit și nu i-am spus alt-ceva, decît că o iubesc ca *formă*, dar o urăsc ca *fond*. Să nu te miri dară de mine, cînd rid de dragostea ta cu Lili, nici cînd me vezi încunjurînd societatea fetelor. Intre ele nu mă simt bine, fiind-că (și eu sunt cel vinovat) eu cer dela ele mai mult idealism...

— De ce nu încerci să afli pe Sanda *ideală*, întrupată în realitate? — zise Robi.

— De ce? Incercat-am, dar zadarnic. N'am aflat fată, care să știe plînge..., semn, că nu au inimă simțitoare. Eu, care plîng pe cei nenorociți, cărora nu le pot ajuta, — care mă înduioșez la lacrimi, pentru lucruri cari altora le par bagatele, — mă și simț rușinat vezîndu-mă în rolul de femeie, de a plînge eu în momente duioase, cînd femeia stă nepăsătoare...

Iată de ce sunt eu pasivist și mulți alți tineri încă — față de dragostea din zilele noastre.

Dar, de vreî sfaturi, îți pot servi. Psihologia dragosti voastre am studiat-o și îți pot da îndrumări. N'o cunosc pe Lili a ta, am însă regulile generale de amor, cari ți-le redau în următoarele:

Fetele noastre dela orașe nisuindu-se foarte mult, prea mult, să impună cu eleganța lor orășenească, au însușit dela fetele de neam străin o mulțime de bazaconii cari nouă nu ni se șed.

Așa ele se nisuesc să se desbrace de haina tuturor însușirilor femeiești, cum este de pildă: mila, blîndeța, frica, și în schimb fățarnicesc curajul, nepăsarea și — neîndurarea, spre a se recunoaște în urmă că sunt *moderne*.

Pentru ele este *elegant* să vorbească limbile străine perfect, și să nu știe romînește boabă, orî foarte slab. Să nu vorbească romînește, să nu scrie cel puțin bine romînește, și cei mai mult, să fie cît se poate de neorientate în literatura noastră. O revistă romînească e rușine pe masa lor, iar cărțile apărute nici cu numele să nu le știe, asta-î elegantă pentru ele. Romîncuța cînd nu știe romînește, e ca «spectacol»; n'are nici un gust. Să nu-ți vorbesc despre fetele noastre de la sate orî din orașele. Dînsule sunt cu mult mai neatinse în curățenia lor de simțeminte femeiești și romînești, excepționînd doar pe unele, cari imitează pe soațele lor de la oraș.

Dar lumea lor de simțeminte e cam mărgi-

nită. Durere, împrejurările nu le-a iertat, ca în inimile lor curate să zidească un castel mai mare, în care să adune prin cetit cît de multe comori de nobleță și de cunoștințe, ca la timpul său să fie în stare să înțeleagă pe bărbatul lor, care (dar și aceștia sunt puțini) înțelegînd mai idealistic rostul traiului lor, nu se îngroapă în valul celor deșarte, ci în casa și inima lui alimentează candela artelor și idealilor.

Și acum ascultă! Fetele de la oraș sunt de două feluri. Cu *cauție* și *fără cauție*. După cele cu cauție nu alerge, să fii semizeu măcar, dacă nu ai uniformă și nasturi lucitori. Un sas hăbăuc sau un oficer dela husari cu un grăunțeluș de minte și cu un vagon de păcate, te întrece în inima și mintea lor, să ai tu toate *doctoratele* din lume, să fii frumos ca Adonis, bun ca pînea și cuminte foarte...

Atîta-î mintea lor, deci lasă-le în pace, ele au uitat de noi de toți, uită și de neamul lor pentru sabia din stînga unui hăbăuc bine pomadat. Lasă-le în pace, nu te sbate să îndreptezi răul. Va fi zădarnic. Nu le va convinge pe ele nimic, decît părerea de rău, tîrzia părere de rău.

Dacă Lili are cauție și e din vre-un oraș unde e garnisonă, fă cruce peste ea și peste... ah! să zicem așa: peste nebuna ta iubire.

Dacă n'are cauție și dacă nu-î atît de naivă și încrezută, încît să fantaseze la un prinț străin, care va veni, și admirîndu-o, va pune cauția pentru ea, — *studiază-o* înainte de ce i-ai mărturisit iubirea ta. Înainte de ce i-ai studia ochii și espresia feței, frumșetea ei, pătrunde-î în inimă și vezi ce se află acolo? Intru-cît e aplicată spre sinceritate? Fă bilanțul și te hotărăște. Nu te gîndi mult, un om cuminte va fi la moment în clar cu situația... Spune-i sincer ce vreî și de va zice: *nu!* fii bărbat, retrage-te, nu te căina. Inzadar vei încerca să o îndupleci să te iubească.

Forțarea asta a iubirii nu-î nici bună, nici frumoasă, nici bărbătească.

În iubirea ta să nu fii egoist. Nu o urmări mereu, *nu fugi după căruța care nu te așteaptă!*

— Nu stă lumea dintr'o fată, — zice înțeleptul.

Sfat ți-am dat, dragă Robi! Vrei doară și mîngăere? Ași avea multe să-ți spun pe tema asta, dar cred că ai înțeles mersul ideilor mele. De voești mîngăere, vino altădată, azi sunt prea răutăcios... Dar ce-î, te duci deja?

Robi m'a salutat cordial, dar s'a dus busumflat...

Eu m'am sculat și mă plimbam prin odae. Trecînd pe lingă oglindă, m'am spăriat cînd m'am văzut în «țivil». Mi s'a fost părut că s'popă catolic, așa predicăție am spus...

O COMUNICARE

referitoare la trecutul bisericesc al Romînilor ardeleni.

În archiva Curții imperiale din Viena despărțămîntul «Ungarn», fascicola 364 între alte acte și documente se află și un manuscris latin de 83 pagine cu titlu: *historica relatio unionis Walachicae cum romana ecclesia*¹. — După informațiunile ce le-am cules, nu am putut afla dacă s'ar fi atras pînă acum de cine-va atențiunea asupra acestui manuscris, lucru ce mi-l am propus să-l fac — deși numai în parte — cu această ocaziune.

Autorul manuscrisului în cestiune este un oare care pater Andreas Frexberger din «Societas Iesu» și contimporan cu faptele pe care le narează. El își începe povestirea sa cu anul 1687, cînd² «armata imperială cîștigă asupra Turcilor bătălia dela Mohaci și prin armele victorioase luă întreaga Transilvanie»; trece apoi la expunerea faptelor petrecute sub cei doi episcopi romîni Teofil și Atanasie, sub care se efectuează unirea cu biserica catolică, și se oprește la anul 1702 Noembre, terminîndu-și scrierea sa cu deplîngerea morții teologului iezuit pus pe lîngă Atanasie, anume Carol Neurautter, mort la 3 spre 4 Noembre 1702. Atît din titlul manuscrisului, precum și din cuvintele cu care scrierea se termină³, se vede că timpul cînd a fost scrisă această relațiune istorică este Noembre 1702.

Asupra cuprinsului propriu zis al acestei relațiuni istorice, asupra spiritului în care a fost scrisă, nu voi insista de data aceasta mai de aproape, — rezervîndu-mi a face acest lucru cu o altă ocaziune — ci mă voi ocupa acum numai de introducerea din această relațiune istorică, care introduce prezintă o însemnătate deosebită prin faptul că ne povestește care era starea Romînilor ardeleni, din punct de vedere bisericesc, cîtră finea secolului XVII, adică înainte de unirea cu biserica catolică. Și cred că ori-ce lucru referitor la trecutul neamului nostru merită să fie relevat și cunoscut, află-se el ori unde chiar și la un pater iezuit, cum e

cazul de față, numai să fie spus cu bună-credință și nu cu tendința d'a induce în eroare lucru care acum — fiind vorba numai de introducere — este exclus, pentru-că autorul nu a ajuus încă la corpul propriu zis al scrierei sale, unde-și manifestă spiritul și tendința sa, ci ne face numai o expunere a stării de lucruri anterioare subiectului său; și spusele lui se și pot, la rigoare, controla.

Introducerea aceasta ține pînă la pagina 10 a manuscrisului. În această întroducere autorul începe mai întîi prin a lăuda provedința divină, care a adus la unirea Romînilor ardeleni cu biserica romană, enumără apoi pe promotorii acestei uniri⁴: împăratul Leopold, cardinalul Collonici, generalul Rabuttin, apoi doi pateri din Societas Iesu: Ladislaus Barány și Carolus Neurautter. După aceea într'o scurtă expunere istorică se ocupă de originea Romînilor⁵ de luptele lui Traian cu Dacia⁶ de retragerea coloniștilor din Dacia peste Dunăre, — care fapt, în mod greșit, e pus de autor sub împăratul Gallien, nu sub Aurelian cum și e de fapt — și de rămînerea unei părți din popor dincoace de Dunăre⁷, că din amestecul acestora cu Dacia, cărora le dădură și limba latină⁸, se născu poporul romîn, care avu să sufere în decurs de mai multe secole năvălirea a multor popoare barbare: Goți, Huni, etc.

Lasă apoi la o parte pe ceilalți Romîni din alte părți și se ocupă numai de cei din Ardeal despre care zice: «Sunt răspîndiți în toată Transilvania între Săcu și pe pămînturile și scaunele șasești. Nu e sat, nu e oraș, nu e suburbu, din care să lipsească Romîni. Un popor de țărani și de păstori, pe cari i poți deosebi de ori-ce alt cetățean al Transilvaniei după hainele lor pămînoase de lînă de oaie, însemnat în ce privește numărul: trec de, 200,000»⁹. Constată apoi starea lor înapoiată în ce privește cultura, din cauza împrejurărilor defavorabile, zice el, «au căzut din nou în cea stare înapoiată încît abia s'ar fi găsit vre-unul care să

¹ Titlul complet al acestui manuscris este: «Historica relatio unionis Walachicae cum romana ecclesia factae anno 1701, eorumque, quae in hoc unionis negotio subsecuta sunt usque ad Novembrem anni 1702».

² «Quo Sacratissimae Majestatis Cacsareae victor exercitus, unius autumnii spatio post obtentam in Mocha-czensibus campis victoriam, laureatis armis, Transylvania omni potitus est.»

³ «Nos unionis Walachicae serie ad anni 1702 Novembrem producta, manum tandem movemus de tabula et eorum, quos deinceps ager hic colonos excepit, pretiosis sudors, non relatione historica sed pleno historiae apparatu, pennae alteri ac meliori describendos relinquimus.»

⁴ Numindu-i: «angelli praesides aut Dii potius praestites istius negotii».

⁵ «Natales et ortum a Romanis traxere.»

⁶ Autorul cunoaște locurile respective din Eutropiu, Flaviu Vopiscus și alți scriitori vechi.

⁷ «Remanentibus duntaxat plebeis.»

⁸ «Daci latino sermone imbuti.»

⁹ «Sunt sparsi Transylvania tota, ipsaque Sicilia, in fundis etiam et sedibus Saxonum. Non pagus, non oppidum, non suburbium est quod careat Walachis. Gens tamen rustica semper et pastoritia quam ex pilosis de lana caprina vestibus ab alio quovis Transylvaniae cive dignoscas. At numero celebris: ducenta millia superant.»

I.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II.

DELA «ASOCIAȚIA» DIN BAIA-MARE.

(Fotografii luate de dl R. Cosma, pentru «Luceafărul».)

poate scrie și ceti»¹. Cu acestea autorul ajunge la starea clerului și poporului român din Ardeal înainte de unire, pe ale căror obiceiuri și deprinderi își propune acum să le expună. Anunțarea acestei expunerii o face prin cuvintele: «*placet tamen tum cleri, tum populi, tum denique pastoris ipsius mores ac consuetudines hoc loco referre*».

În cele următoare vom da cele ce ne spune autorul referitor la starea bisericească a clerului și poporului român ardelean de atunci: finea secolului al XVII, nu în textul latin cum este în manuscris ci pentru a fi accesibil ori-cui în traducere română cât se va putea mai fidelă textului latin. Această parte sună astfel:

«Ei au posturi dese, întâiul primăvara șapte săptămîni, al doilea înainte de nașterea lui Christos: patru săptămîni,² al treilea premerge sărbătorii sfintului Petru: opt zile,³ iar al patrulea premerge sărbătorii adormirii sfintei Fecioare cu totul două săptămîni. Se abțin dela lăpturi Miercurea (feria quarta) după biserica orientală ziua nașterii lui Christos și Vinerea (feria sexta) ziua suferinței lui, în timpul posturilor prepară mîncările cu ulei de in. Cu mare strictețe sunt ținute aceste posturi și dacă ceva din ele nu ar fi observat, consideră aceasta ca o nelegiuire deopotrivă cu omucidere. E mare apoi și venerațiunea ce o au pentru sfînta Cruce, pe care o așează dinaintea bisericilor, satelor și o venerază, cînd trec pe dinaintea-i. E foarte mare respectul ce-l au pentru sfînta Fecioară cea deopotrivă cu Dumnezeu și pentru icoanele ei. Cultul sfinților apoi e împlinit cu sirguință, mai ales al Apostolilor și al acelor sfinți, cari trecură din biserica greacă la cea triumfătoare⁴ ca: sf. Niculae, sf. Ioan Christostom, sf. Vasile, Atanasie și mulți alții. În biserici au altare împodobite cu icoanele sfinților și ale Maicei Domnului. Una din aceste icoane ale Maicei Domnului, fiind-că cu șapte ani mai înainte, într'un sat din vecinătatea Clujului, a fost văzută lăcrămînd, a fost adusă la Cluj și să păstrează acum cu religiozitate în capela privată a Societății părinților iezuiți.

Preoții poporului sau parochii oficiază liturgia Dumineca și în zilele de sărbători, nici odată însă în zilele săptămînei. Ei se ocupă cu munca cîmpului: ară, grăpează, seceră, treieră, griul, ca și ceilalți țărani, găsește chiar cîte

șase preoți în satele mai mari, și fără de doi preoți nu fundează acești Walachi vre-o colonie care să constea fie și din puține familii. Unul nu e suficient pentru un sat, fiind-că liturgia, după ritul lor, nu se poate oficia fără doi preoți.¹

De aci marele număr al acestora: sunt chiar cîte-va mii de acești servitori bisericești. Au soții; dar acel care murindu-l soția, ar trece la o a doua căsătorie nu mai poate oficia liturgia, ci asistă pe preotul liturgisitor îndeplinind oficiul de diacon. — Ca îmbrăcăminte nu se deosebesc de ceilalți țărani laici, fiind îmbracați în piei de oi, (melote)² și de capre și deosebiți de poporul de rînd numai prin acoperămîntul capului, care la preoți e de culoarea albastră iar la protopopi sau archidiaconi de culoare neagră, și nu-l scot de pe cap nici chiar cînd se întîlnesc cu bărbați de cea dintîiu autoritate. Din contră, nu știu prin ce fel de pietate față de părinți, laicii fac un lucru demn de admirațiune din partea lor: că cel ce a pierdut pe tatăl său pe mama sa, acela timp de un an întreg³ nu pune nici un acoperămînt pe capul său,⁴ ori de ce intemperii ale iernei sau ale verei ar fi lovit — O religiositate egală arată și față de soțiile moarte înainte de vreme: așa, printr'un rit tenace umblă un an cu capul gol ca să arate purtarea doliului în timp de un an.

Preoții sunt dedați cu prasnicele și cu băutura și afară din cale de bănuitori. În canonul liturgiei (fac amintire) pomenesc pe patriarhul Constantinoplei, nu pe pontificele roman. La adunări însă nu tin de loc cuvîntări compuse după puterea lor, căci ei, numai cu singura cunoașterea scrisului și a cititului, par a fi îndestul de învățați. Iar în zilele de sărbători și Dumineca, după ce s'a terminat liturgia, dintr'o carte veche (cazanie) citesc vorbiri și nu pronunță nimic ce nu e coprins în ea, nici glosă, nici ori-ce alt-ceva îndreptat spre credință sau alte obiceiuri, temîndu-se de acest lucru că celor ce ar face altfel li s'ar zice de popor: «Nu ești mai învățat decît această carte sfîntă; cele ce sunt aprobate, sunt pentru noi ca lege, ce-î dela tine păstrează-l și ține-l la tine. Școli la aceștia prin sate sau orașe nu se află; preoții nu strîng decima dela popor, ci, precum am spus își agonisesc pîinea prin munca la cîmp, ceea ce e și mai mult: preoții aceștia sau pa-

¹ «Ad eam rursum ruditatem delapsi sunt, ut qui legere scribere, vix repertus sit aliquis.»

² Autorul se înșeală: postul Crăciunului e mai lung, căci ține dela 14 Noembrie pînă la 25 Decembre.

³ Să știe că lungimea sau scurtimea acestui post depinde de timpul cînd cad Paștile mai în vară sau mai în iarnă.

⁴ La Romano-catolici e împărțirea bisericeii, adică a totalității credincioșilor în *biserica militantă*, adică cei cari sunt încă în luptă aici în această viață pămîntească și *bis. triumfătoare*, adică cei cari au eșit încununăți cu lauri — victorioși — din această viață.

¹ Autorul se înșeală, căci liturgia se poate oficia și cu un singur preot.

² Du Cange vol. 5. pag. 333. *Melote* = pellis ovina = La început era un vestmînt făcut din piele, pe urmă și din păr pe care-l purtau monarhii atîrnîndu-l de gît; — Un fel de șubă sau cojoc la țărani noștri.

³ «Integra anni solaris periodo.»

⁴ Obiceiul acesta s'a mai ținut în unele părți cum de ex.: Oltenia și azi, dar numai pentru cîte-va zile. — Nu știu dacă mai există și în alte părți și cit timp ține.

rochiile erau numărați printre iobagi, care nume indică servagiul. În ce privește contribuțiile, transporturile, scoaterea dărilor precum și a altor sarcini, angarale și servituți nu se face nici o deosebire între ei și laici, sunt supuși și robiei.

În totdeauna episcopul este dintre călugări, căci căsătoria nu e compatibilă cu episcopatul, ca și la noi,¹ și călugării sau monahii renunță prin votul lor, la căsătorie. Tot așa dela mîncarea cărnurilor, prin vot, monahii au să se abțină în toate împrejurările, această abținere trece cu călugărul la însuși treapta episcopatului. Înainte de unire, pe episcop îl sfințește sau patriarhul din Constantinopole sau arhiepiscopul din București și-l confirmă principele Ardealului, dar nici unul din ei fără cîștigarea a mai multor daruri. Un atare episcop nu are nici puterea de a judeca în treburile bisericești nici dreptul de a lua hotărîri, ci în toate depinde de intendentul calvin suprem al Transilvaniei, ca un ucenic însuși cestiunile preoților și ale clerului nu le judecă episcopul, ci dacă ar face ceva păstorul acesta mai mare contra preoților sau preoții contra păstorului, să judecă, de calvin, la tribunalul laic, căci așa ordonau principii Transilvaniei și Calvinii. Episcopul era constrîns chiar să întărească prin jurămint fîgăduința că va asculta și va fi supus acestui intendent. De aci poarta deschisă, în această biserică, pentru marile erori calvine, de aci înlesnirea divorțurilor, de aci administrațiunea necinstită a sacramentelor și după cum Calvinilor, tot așa în fine și celorlalți Transilvăneni li s-a da cărți de despărțirea de soții și legătura căsătoriei să anulă prin voința celor mai de sus, oferind episcopului sau protopopului sau și unui alt preot cite-va monede de aur plată fără de lege, ba și mai mult, absolvau de patul și legătura conjugală pe cei ce voiau și numai prin plata a vre-o cîtor-va fiorini.

La demnitatea sacerdotală, nepremergînd nici o examinare, s-a urcau cu pași liberi, acei cari

nici rugăciunea domnească¹ nici numărul sacramentelor, nici învățătura din Catechismul creștinesc nu știau, cumpărînd cu daruri pe episcop ca să-l hirotonisească ca preoți. Ast-fel acelaș presbiter, după obiceiul lor, era și bărbat căsătorit,² descuviințînd chiar domniile creștini pentru cîștigurile lor profane creșterea a atîtor turme de preoți. Grijă de cele sacre era deopotrivă cu însuși preoții, fie că făceau acest lucru din superstițiune, fie din nepăsare, destul că ei nu dau celor muribunzi euharistie nici laicilor anafora în afară de Paste. Copiii în vîrstă de 8 sau 10 ani sunt făcuți diaconi. Școli rominești în Transilvania foarte puține și cea dintîi dintre ele, care era la Alba-Iulia învăța pe școlari prea puțin, căci învățătorii nu știau nimic, sau deși știau ceva, era prea puțin, mîrginiți adică numai la a ști să citească. În urmă Catechismul tipărit în limba romînească era plin de greșitele învățături calvine și ca printr'un singur cuvînt, să spun deodată mai multe, sub îmbrăcămintea credinței grece deja peste tot domnia otrava heterodoxă.

Lungimea și lățimea apoi a episcopatului romînesc este mare și constă nu numai din toată Transilvania dar și din comitatul Marmoroșului și din acele din părți cari odinioară făceau parte din trupul Transilvaniei precum sunt comitatele Caransebeș, Lugos, Crasna, Lipa, Zarand și din districtele Deeș și Halmagiu așa încît numărul credincioșilor numai în Transilvania, nesocotind părțile Ungariei unite cu Transilvania ajunge de sigur la 80,000 dacă nu va și trece.

Cu cuvintele: «hic rerum erat status ad annum usque 1687», autorul termină introducerea, a cărei importanță esfe precum vedem, privirea ce o aruncă asupra stărei de lucruri de atunci în biserica romînă, și trece la subiectul său,—unirea Romînilor ardeleni cu biserica romano-catolică,—asupra căru subiect, cum am zis, vom revni cu o altă ocaziune.

Viena, August 1903.

N. Dobrescu.

¹ La catolic.

¹ Tatăl nostru.

² Cea-ce, cum se știe, nu e la Catolic.

INSTRĂINATUL.

De mult e 'nstrăinat copilul,
Și plînge, bietul, necurmat,
Că azi l-e dor de viața dușă,
L-e dor de-ai lui lăsați în sat.

Azi plînge viața în fărîme,
Pustiul măsoară neagra zare,
E-așa străin acum copilul,
Și jalea lui e-așa de mare.

Și peste sufletu-î să 'ntinde
Ămarul unei vieți trudite,
O să-și mai vadă el iar satul
Și toate cite-s părăsite...

Că uite, azi l'începe dorul,
Și-ar vrea să spintece 'n sbor zarea,
Ca vulturii cu sbor năprasnic,
Cîrîndu-și drept spre sat cărarea.

Să mai revadă iar locșorul
Pe unde o trăit odată,
Cînd azi iubirea lui e moartă,
Azi inima-î e sfîșiată.

Colo... în zare i s'arată
Un colț iubit, e dragu-î sat,
Ar vrea să sboare, dar nu poate,
Și plînge, plînge 'nstrăinat.

I. C. Popescu-Polyclet.

FOLCLOR.

Legende.

Bătrînul Noe gătase naia mîntuirii, și «popul» amenința lumea cu perzare. Cîte jigă-răni (dobitoace.) pe sub soare din toate fură mîinate cîte-o păreche și cînd să între Noe cu nemocenia (nemșug) sa în corabie, muerea lui Noe, ce-o fi avînd D-zeu știe — nîu voi să între odată cu capul. Noe ce să facă? Se dete pe lîngă ea cu frumosu, dar n'avu ce-i face. Atunci se 'mburzucă și sfînt, cum era, începu să mî-o alduiască de pare-că scăpărau schintei din fie care vorbă.

— Acum orî cine, chiar tu drace, de ai pu-putere haide și mî-o bagă în corabie!

Și dracu chemat își făcu treaba de minune! Pe, urmă ce făcu ce nu făcu, destul, că să viri și el în corabie în pele de șoarece. Și cum nu fu lucru curat, din șoarecele acela preste un ceas să făcură șapte și să tot sporiau vîzînd cu ochii și începură a găuri naia și apa bușni în lăuntru și moșul Noe se luă de un gînd. Se plînsă în grabă la Dumnezeu:

— Doamne, nu vezi cum mă năpădesc afu-risiții de șoareci și îmi rod corabia vrînd să mă potoape?

Dumnezeu i-o zis să-și scuture iute mînușă din mîna dreptă. Noe făcu așa. Și se făcu din mînușă o miță și țop între șoareci și cît bați în pîlmi mi-i curăți pe toți afară de o păreche, cari nu erau chip de a lui Bată-l-cruceu și cari s'au ascuns bine într'o găurice — (De aci șoa-recii de azi).

De șoareci se scăpă Noe, dar naia era toată ciur pe la fund și apa țîșnea în voie bună pe din lăuntru — Ce să se știe face? Cum să împedece el apa? — Fără a se gîndi mult luă cuțitu și hișc... iș ciontă toate degetele dela mîni, dela picioare; ceilalți pe aia urmă și cu vîrfurile astupară găurile — Apa bine că se opăci de a mai voșni în lăuntru, dar degetele oamenilor remasără tot cioante și așa au remas și ale noastre ca amintire a dopurilor lui Noe. (Vețel.)

Acum cînd naia era în bună orînduială, Noe își roti odată ochii jur împrejur și văzu cu durere că toate boambele de grîu sunt măcinate și șoareci nu lăsară decît tîrîțe din ele. Prinse

Noe de nou a se văiera și D-zeu sfîntu l-o auzit, că i-o țipat din cer un paiu de grîu în-cărcat de rod. Noe cum îl văzu prin fereastă că plutește pe apă se întoarse cătră cine po-runcindu-i să se asvîrle îute în apă după grîu,
— Ba-eu nu, că mă înec!

Noe să cătrîni rău și prinse a-l blăstăma:

Tu cît îi fi
Și-i trăi
Ușa gazdei îi păzi,
Și după ce el o mîncă
Și bine s'o sătura
Ție coaja și-o țipa.

Iar mița măi inimoasă: — Stăpîne mă asvîrl eu! Și țoap în apă de pe fereastră și cît numeri trei era înapoi cu spicul. Noe încălzit la inimă de isprava miții o aldui (binecuvîntă.):

Tu cît îi fi
Și-i trăi
Masa gazdii îi păzi
Și nainte de a 'mbuca
Tu mîncarea i gusta.

Și bagseamă de atunci cînele dela ușă să uită cu ochii bunî la mița ce-și mișcă coada tot în jurul mesei. (Vețel.)

După potop pămîntul era plin de bălți și isvoarele toate noroite. Dumnezeu sfîntu trimise din ceru pe ingerul Romonuț să rînească isvoarele — Romonuț chemă întru ajutor toate jigă-răniile cîte vreau să bee apa din isvoare. Și toate alergică la poruncă, numai bujugăile (găi. hole.) nu, zicînd că ele au cisme roșii și le întină. Romonuț le afurisi:

Cît îi fi
Și-ți trăi
Apă de isvor n'afî bea
Cu ploaia v'afî adăpa!

Și de atunci nu vezi bujugae să bată nici la isvor nici la rîu, ci cînd le-e sete se avîntă spre nori și cu pliscurile deschise cer ploaie. Din aripî își fac coș în spate, în care prind ploaie, din care își stînpără setea — (Vețel.)

După-ce Noe se dete jos din corabie prinse a ara pămîntul și a semăna grăunțele de pe spic și dete bunul D-zeu mană din belșug în

țărână. Rodul umplea paiul dela rădăcină pînă în vîrf, că vezi bine oamenii erau pe atunci mai de cînte și mai vrednici. Dar cînd începură a se răi și D-zeu sfîntu i pedepsi și-i osîndi, că se duse la grîne și prinse cu drepta un paiu încărcat de rod și trase odată cu mîna

dela pămînt în sus și tot rodul îl scutură. Și cînd se ajungă cu mîna la vîrfu paiului i veniră în gînd paserile cerului și din milă către ele lăsă un pic de rod în vîrf. Spun, că de atunci a ramas spicu cît cuțitu — (Soimușul de Murăș.)

Credințe din popor.

— Comit. Hunedoara. —

Naintea altarului miresele cearcă să calce cu piciorul drept piciorul mirelui, ca toată viața să aibă putere asupra lui. (Vețel.)

La întors acasă din biserică unele mirese ating pragul de sus al ușii dela casă cu atîtea degete dela mîna dreaptă cîți ani vreau să nu aibă copii. Altele au obiceiul să se așeze la masă pe atîtea degete cîți ani nu le trebuie copii. (Vețel.)

E bine să ia aminte nevăstuța cînd mai întîiu pirlue (spală rufe) schimburile sale cu ale bărbatului la olaltă, și cămeșile lui să le așeze mai la fund și să le inoade mînele la spate, ca bărbatul să n'aibă putere s'o bată. (Vețel.)

Cînd femeia e în stare alduită (binecuvîntată.) e bine să fure fuior dela moașă și dacă în naștere are fetiță, îi pune caerul în scaldă ca să-i crească părul cît fuiorul.

Bărbatul cu două roate în cap, are două cununii în viață. (Vețel.)

Săptămîna întîie după Sîntoader toate muerile se păzesc să bată ele mai întîiu cu maiul în vale ca să nu le pupe «Pîca» (drăcoica) în spate. (Vețel.)

Cînd tunzi fetițele, e bine să le îngropi părul la rădăcina unui păr ca să le crească părul stufos și lung ca părul.

Nu-i bine să întri sara în casă vestind că e lună nouă afară, că spargi multe vase. (Vețel.)

Noaptea de mergi pe drum, nu te uita nici cînd napoi, că la spate-ți merge «Batăl tîmîia» și te nenorocește. (Vețel.)

Ismene primesc băeții mai întîiu la vîrsta de nouă ani. Muerea, care le coase ismenele dintîiu are să stee nemișcată într'un loc pînă le gată cu «focu 'm poc» fiind credința că feciorul atîța ani nu se va putea însura de cîte ori cusătorea aceasta i-și schimbă locul. (Runcu-mic.)

La Sîntion să scot țoalele afară pe culme să le stropească popa să nu le roadă șoarecii. (Runcu-mic.)

Mîții și căteii dintîiu nici odată nu să țin, căci turbă. (Runcu mic.)

Mîța nici odată nu se dă de pomană, că ea te sgrabelă (ghiară) în obraz pe ceea lume. (Vețel.)

Muerile să nu omoare mîțe că nu i să dospește pita. (Vețel.)

Pui de rață, gîscă și găină scoși în luna lui Florar trebuie bătuți cu maiul la coadă, ca să nu să umfle ficatul în ei. (Vețel.)

Paserea corlomiu (oriolus galbula) de te spuncă ai pagubă în vite. (Vulcez.)

Paserea corlomiu dată porcilor în lături, i apără de multe boale și de gura lupilor. (Vețel.)

Muerile să nu minînce bot de porc, că sparg multe vase. (Vețel.)

Fetițele să minînce cît mai multe labe de pui de găină, că li se ușurează capul și învață de grabă cusătura. (Vețel.)

Oamenii, cari au neamuri moarte nu-ți mîncă un măr din pomii lor, mai nainte de a eși cu ele în ciur ori în alt vas și le împărți de pomană în drum între trecători în ziua de Sf. Petru. (Vețel.)

Sf. Georzul, de cade pe zi de post, anul va fi rău. (Vețel.)

Laptele ce le dau vacile în ziua de Sf. Georz, să dă tot de pomană, ca să-l sporiască D-zeu.

De vezi fluture roșu primăvara ești sănătos peste an; iar de vezi fluture galbin e rău. (Șoimuș de Murăș.)

Miel alb de vezi mai întîiu primăvara nu te va durea capul peste an. (Șoimușul de Murăș.)

De lovești șolomîndra și guiță asurzești. (Runcu mic.)

E bine să ții pe lîngă casă o bucată din sălia mortului ca să afumi casa cînd vine acela ca strigoi. (Vețel.)

Copirșeul (sicriu) pruncului dintîiu nici odată nu se face deplin ci se lasă afară păretele cel mic dela picioare, ca să nu se închidă între scînduri tot rodul maicii tinere — ci să mai aibă copii. (Vulcez.)

Tot din pricina de sus, mamele nu-ți petrec nici odată la groapă pe pruncul lor dintîiu. (Vulcez.)

La țigan să nu-i dai nimic de pomană, că așa e firea lui să nu se mulțamească ori cît i-ai da, iar pe ceea lume îți iasă în drum svîrlind din mîni și te înhață să te tragă tot spre iad. (Vețel.)

A omori pasăre, fluture ori altă vietate în ziua de Paști e păcat mare. (Vețel.)

Emil V. Degan.

PAGINI STRĂINE.

Luceafărul.

Camille Flammarion.

Cînd umbrele amurgului se lasă pe pămînt, Venus, steaua iubirii împrăştie deja lumină intensivă, asemănîndu-se unui far luminător pe oceanul cerurilor. Lumina lui e atît de intensivă, încît proiectează umbră. Cel mai ignorant şi mai indiferent om încă îl observă, întrebîndu-se mirat, că oare ce stea poate să lumineze aşa de minunat în întunerecul nopţii.

Lumina lui albă şi curată, strălucirea lui de seara şi de dimineaţa, au contribuit, ca oamenii să-l considere drept steaua iubirii. E Venus, minunata zeiţă născută din albastrele valuri ale mării, stăpînitoare a zeilor şi a oamenilor. Pretutindeni au venerat steaua lui Venus, cunoscătoare tainelor inimii şi patroana nopţilor de vraje, din Asia în Mexico, din India pînă în Egipt, din Athena pînă la Roma. Şi cînd omenirea va dispărea cu totul, în viitoarea eternă iarnă a pămîntului, Venus va fi cea din urmă speranţă şi cea din urmă fericire a lui. De cînd nu mai există oameni pe pămînt, gînditori, visători şi îndrăgiţi, au suspinat neconţinut cătră strălucirea ei îndepărtată:

Steaua iubirii, nu te cobori de pe cer!

Cu toate acestea totul e numai amăgire. Strălucitorul luceafăr de seara şi de dimineaţa e întunecat, fără lumină proprie. Este întocmai planet ca şi pămîntul nostru, asemănîndu-se cu acesta în privinţa mărimii şi a gravitaţiei.

Are anotimpuri şi să învîrte în jurul soarelui întocmai ca şi noi, împrumutîndu-şi lumina dela acesta. Pămîntul nostru privit din alte lumi apare întocmai ca o stea strălucitoare. Pentru locuitorii din Marte d. e. suntem aceea ce e luceafărul pentru noi şi Mitologia din Marte ne îngrămădeşte de sigur cu toate frumseţile ce le atribuim luceafărului nostru.

Da, steaua aceasta atît de strălucitoare din depărtare, este numai pămînt ca şi al nostru plutind în spaţiu după legile gravitaţiunii, împrumutîndu-şi lumina dela soare. Mărimea e aproape aceeaşi cu a pămîntului, Diametrul pămîntului e 12,742 km., a lui Venus 12,729 km. Masa luceafărului e mai rară ca a pămîntului, apăsînd prin urmare mai puţin în echilibrul mecanice cereşti. Corpurile sunt mai uşoare în Venus ca pe pămînt. Venus să învîrte în jurul osiei sale în interval de 23 ore 27 minute 6 secunde, prin urmare noaptea şi ziua de acolo e mai scurtă cam cu jumătate de oră decît cea de pe pămînt.

În aceste se aseamănă Venus cu pămîntul. Sunt însă şi deosebiri mari între ele. Înainte

de toate durata scurtă a anului. Luceafărul fiind mai aproape de soare să învîrte în jurul lui în răstimp de 244 de zile. Şi fiind-că zilele din Venus sunt mai scurte ca ale noastre, în calendarul de acolo sunt numai 280 de zile. Prin urmare acolo sunt 8 luni într'un an. Adică ar fi, dar luni nu sunt acolo de oare-ce Venus nu are lună.

Anotimpurile să schimbe foarte iute neregulat şi fără tranziţie. Osia luceafărului este mai plecată ca a pămîntului, formînd un unghi de 55 grade. Prin urmare zonă stîmpărată nu există şi la puncte cari corespund climatei din Paris, Londra, New-York şi Buenos-Ayres de pe pămîntul nostru, iarna cea mai rece succedează verei celei mai ferbinţi. În urmare luceafărul nu este nici pe departe paradisul liniştit, lumea îngerească de care visăm noi în fiecare seară dela distanţă de zece, cincisprezece, sau douăzeci milioane de miluri. Cu adevărat luceafărul e o lume mai puţin fericită decît a noastră, din punct de vedere al traiului zilnic. Vieaşa de acolo este supusă unor lupte mai mari decît aici pe pămînt.

Locuitorii din luceafăr în urma geologiei acestuia sunt de un organism mai dur decît al nostru, prin urmare şi în privinţa intelectuală ne sunt inferiori. Pentru a putea rezista schimbării neaşteptate a anotimpurilor au trebuit de un organism mai puternic; copii nervoşi şi sensibili ai pămîntului, nu ar putea trăi acolo. După toate aparenţele viaţa trebuie să fie mult mai neplăcută în luceafăr ca pe pămînt. Şi nimic nu ne asigură existenţa acelor condiţii naturale cari au produs în lumea noastră dezvoltarea civilizaţiei din Babilon, Theba, Athena, Roma s u Paris. Deşi nu cunoaştem în deajuns substanţa fizică a luceafărului deşi nu s'au descoperit pînă acuma pe suprafaţa lui sînurî, strîmtorî, insule, cîmpuri de nea, rîuri, canale, ca d. e. pe planetul lui Marte: ştim totuşi, că luceafărul e înconjurat de o atmosferă mai deasă ca a pămîntului, că are mări şi munţi înalţi, că emisfera lui nordică e mai plană ca cea de sud şi că în jurul polurilor adese-ori e acoperit cu nea.

Geografia luceafărului e mancă. Tot cam geografi italieni s'au ocupat de el, ca Bianchini, Cassini şi Vico.

Bianchini a şi pregătit o hartă a luceafărului, botezînd punctele negre de pe dînsul după numele lui Columb, Amerigo Vespucci, Galilei, Marco Polo, Magellon etc. Punctele acestea au fost văzute şi de alţi observatori deşi nu chiar în forma fixată de Bianchini. Cu toate aceste

nu e speranță să putem cunoaște amănunțit geografia luceafărului, căci steaua aceasta, în urma poziției ei nu poate fi examinată ușor și nici nu mi s-a pare așa de interesantă, ca de pildă Marte.

Azi deja e aproape sigur, că pe Marte locuiesc ființe deosebite de noi; cu un trup mai ușor și de o inteligență mai înaltă. Marte e mai vechi decît pămîntul, dar a evoluat mai repede; densitatea și gravitatea lui e mai mică, aerul e totdeauna transparent, anotimpurile seamănă cu ale noastre, anii lui sunt mai lungi, clima e caldă, căci în fiecare vară vedem cum i-să topește ghiata dela poluri.

Are mări interne, riuri nenumărate și mările sunt împreunate prin canalurile, atît de tainice pentru ochii privitorului. E probabil că în Marte locuiesc ființe mult mai civilizate, despre ce dovedește admirabila rețea de canale. Iar cît pentru luceafăr, atît de mult asemănător pămîntului nostru, trebuie să fie încă foarte rămas în civilizație, pentru clima lui nestatornică și nepotrivită.

Acolo trebuie să fie furtuni, ploii, grindină și zăpezi așa de grozave, încît cele de pe pămînt abia li s'ar putea compara. Luceafărul care strălucește așa de liniștit pe cer în liniștea serii și în ciripitul din zori al paserilor, poate fi teatru celor mai puternice descărcări ale naturii și locuitorii lui, oameni sau animale, stau în o neconținută sălbatică luptă unii cu alții. Dacă trăesc acolo și oameni, poate că civilizația luceafărului să nu fi ajuns nici pînă la epoca de piatră și locuitorii lui tînjesc în luptele celei mai primitive stări de barbarie.

Din ce ne ocupăm mai mult cu astronomia și cercăm a cunoaște celelalte lumi, rămînem frapați de nesfîrșita fecunditate a naturii. Fiecare lume își are animalele și plantele proprii, omeniarea civilizația și istoria sa. Unele sunt deja la punctul de culminare, iar altele abia în leagăn sau trag de moarte, sau sînt învîrt ca un pustiu cimitir de ghiată în gol. Chemarea omului este, poate, de a domina cu mintea lui, în armonia eternă a universului.

RUGA MAMEI.

„Ce nebună, ce sfină ești tu măicuță!...“
(Vlăhuță: ICOANE ȘTERSE.)

«Să-mi plec genunchii iară,
Să-ți spun iar' ce mă doare,
Preasfîntă Născătoare
Și pururea fecioară!
— Cu ochiul tău din ceriuri,
A toate văzătorul,
Tu mi-ai văzut feciorul
Și mi-ai văzut năcazul...
— În doftori n'am credință
Să-l pui iar' în picioare,
Să-î rumenești obrazul,
La tine-î cu puțință,
Preasfîntă Născătoare.
— Decî rogu-mă iar' ție,
Cum rogu-mă deapururi
La sfînta liturghie:
— Atîta bogăție,
Avem și noi la casă!
Umblat-a mult băiatu
Și știe multă carte,
Adusă de deparie,
Doar' chiar dela 'mpăratu!
Și are 'nvățătură,
Din carte și din gură,
Mai multă și ca popa,
Ca popa Irimie.
— Și cum aș vrea, Preasfîntă,
Norocul să mi-l ție,
Să-l văd iar' ca odată,

Cu fața 'mbujorată,
Cu ochi de fată mare,
Cum a plecat de-acasă...
— Să-și caute mireasă,
Subțire ca o floare,
Ca floarea de cicoare,
Să facem nuntă mare,
Să curgă riuri vinu,
Să joace și vecinu,
Vecinu Niculae.
— Și să-și arunce 'n grindă,
Căciula lui de oaie,
Și să roiască 'n tindă
Tot domni cu învățătură,
Să cînte toți din gură,
Și 'n horă să se prindă.
— Să-l văd în hora mare,
Pe el c'o domnișoară,
Preasfîntă Născătoare
Și pururea fecioară!...
— Umblat-a mult băiatu
Și știe multă carte,
Adusă de departe,
Doar' chiar dela 'mpăratu!»

*

Preasfînta mută stă 'n icoană
Și mina ei nu-î face semn,
— Preasfînta mută stă 'n icoană
Și nu plîng ochii ei de lemn!...

OCTAVIAN.

CRONICA.

Concurs. Conform §-ului 17 lit. b. din statutele «Asociațiunii» și în urma decisiunii speciale a adunării generale din ăst-an pentru ocuparea postului de prim-secretar al Asociațiunii, devenit vacant prin abdicare, să publică concurs cu următoarele condiții:

1. Prim-secretarul, ale cărui agende sunt provăzute în § 28 din statute, va trebui să fie cunoscut ca bărbat de litere ori apoi să aibă calificăție academică.

2. Nu poate ocupa și altă funcțiune.

3. Va beneficia de salariu anual în suma de 2400. cor., ce se va licuida în rate lunare anticipate, și de rețut de cuartir în suma de 800 cor., ce se va licuida în rate trilonare anticipate.

Reflecțanții au să-și înainteze documentele subsemnatului Comitet (Sibiiu, strada Morii nr. 8) pînă la 31 Decembre 1903.

Sibiiu, din ședința dela 24 August 1903 a comitetului central al Asociațiunii.

Iosif Sterca Șuluțu.

Dr. Beu, secr. II.

* * *

Cîte-va lămuriri. De o vreme încoace am început a băga de seamă, că s'au ivit cîte-va fărmituri de supărare înoptriva revistei noastre, manifestîndu-se la unii dintre cetitorii noștri prin rînduri de binevoitoare sfaturi, date sub marca înțelepțești purtări de grijă, iar la alții (e drept, că foarte pușini,) prin usatul espedient al momentelor de iritație spontană: cunoscutul «retour». Să cercetăm temeiul acestor dureri și supărări. Ni se face anume înputare de multe ori, că punem revista noastră în slujba intereselor parțiale, cînd a unia, cînd al altea din cele două confesiuni, ce dat-a orînduiala vremii, Romînilor din țara noastră. Dacă constatăm adevărul istorice, dacă scărmănăm rostul neputincios, de pildă, al unei cărți cu pretenții iperbolice, dar trase de păr, — zice-ni-se că facem confesionalism. Ne ținem de datorință a declara deci, că nici în programul revistei noastre, chiar nici în cel personal al nostru, nu figurează acest actual cuvînt. Sufletul din norocire ne îndeamnă spre orizonturi mai largi, ne ridică din cercul preocupățiunilor cînd fariseice, cînd bolnav de fanatice ale acestui microcosm. Duhul de clică n'a atins vîlaga tinerețelor noastre, nici iubirea de adevăr n'a stînjînit-o. Suntem cu multă băgare de seamă întru stabilirea marginilor competenței noastre, dar în cadrele acesteia nu ne vom sfîi nici cînd a ne spune cuvîntul deschis, lipsit de chițibușuriile unor clișee de bună-cuviință rău interpretată. Suntem tineri călăuziți de gînduri curate, ne folosim deci de libertatea convingerilor noastre în chestiunile ce ni se impun. Acestea le-am spus pentru voitorii noștri

de bine, cît și pentru toți aceia ce-au avut vre-o «după-masă» neliniștită din pricina cutărei reflecțiuni din revista noastră.

*

Cît privește rostul asupritor și tulburat, cu care a fost judecată o poezie publicată în numărul penultim al Luceafărului, cu părere de rău, dar totuș ni se impune a declara că suntem mai dispuși a ne război cu simțul estetic al celor ce ne-au asuprit, decît cu principiile de artă. Ne-ar părea bine totodată dacă ni s'ar da posibilitatea să suprimăm cîte-va dispoziții de lirism elegiac, cășunat de arătarea din nou a acelor nenorocite teorii critice, pe cari le-am crezut îngropate — dimpreună cu contingentul de hîrtie cele-a purtat în spate, — în agrii mînoși ai pămîntului nostru, producător de săcară și alte cereale.

G.

* * *

Mormîntul lui George Lazăr — părăginit?

Din Sibiiu primim o corespondență, în care un bun Romîn, — un tînar plin de cînstă și de venerațiune față de figura istorică culturală a marelui dascăl — se indignează — și cu tot dreptul — pentru indiferentismul posterității ingrate, care lasă în părăgînire, dă uitării un mormînt menit să ne slujiască nouă ca loc sfînt de pelerinagiu, unde să căutăm cu toții prilej de întinerire sufletească, de întărire și de pornire spre gîndiri înalte, spre fapte nobile, spre abnegație și jertfe cari aduc neamului lumină și fericire. Ni se spune că, mormîntul marelui dascăl e părăsit cu totul; un gard huruit îl preîmînește și pe movila lui în loc de florile recunoștinții cresc buruienile urite, ce vestesc ochiului cercetător, că satul, din care a eșit marele dascăl, nu se știe arăta vrednic de paternitatea acestui mare și vestit fiu al său. Căci de s'ar ști, n'ar lăsa, ca polomida să năpădească acel loc sfînt și tullele de cucută să acopere pînă și inscripția monumentului așezat la creștetul celui răposat de un suflet cu simțire și recunoștință națională, de acela al marelui patriot Rosetti. Și cine poartă vina pentru această neglijență? Mulțimea, poporul? Nu. Ci aceia, cari nu luminează îndestul pe acest popor, cari nu-l vorbesc de oamenii mari (din trecut) eșii din sînul lui și nu-l întăresc în credința mîntuirii ce va să vie. Ni se spune în această corespondență, că un fruntaș chemat de a conduce și lumina mulțimea, cu un prilej oare-care a refuzat de a vorbi poporului despre Lazăr, de a ținea un toast pentru amintirea lui sub cuvînt, că: Ce a făcut Lazăr pentru noi? Țină cei din regat toast pentru Lazăr, căci nouă nici un bine nu ne-a făcut! Mai că nu ne vine a crede să se fi putut afla Romîn deștept și cu carte, care să fi putut judeca ast-fel. Care Romîn, încins cu briu roșu și învestit cu vrednicia conducerii unui ori mai multor sate, nu va ști, că

noi toți «cei din coace» și «cei din colo» cu toții la olaltă una suntem, cum atâtea membre la olaltă formează un trup. Între noi nu există granițe. Munți și cîmpii, codrii și lanuri, depășări necuprinse, iu veci nu ne vor putea despărți, pînă ce un gînd ne unește. Și deci cine face bine unei părțicele din acest mare tot al neamului nostru, acela poate conta la recunoștința tuturor, pentru-că bine-facerea chiar și parțială trebuie să să resimtă de toți.

Ar fi deci timpul, ca consătenii lui George Lazăr să se desbare de acele vederi strimte, să să avinte peste micimea de suflet — caracteristică speculanților de provincie — și punînd umăr la umăr, din contribuții și colecte, punîndu-și fiește-care obolul său pe pistolul recunoștinții, să ridice în acel sat, lingă sfînta biserică, marelui dascăl George Lazăr, un — monument mai impunător, mai demn de amintirea marelui Român și care să poată vesti trecătorului, că glia rece ascunde în acel loc osemintele unui bărbat bine-meritat pentru neamul său. În general am dori să fim lămuriți.

* * *

Adunarea fondului de teatru la Sebeș.

Ideia, taxată de aproape ilusorică, a înființării unui teatru românesc în țara noastră, începe cu vremea a se desvălui din conturile dorințelor vagi și nedesluite. Adunarea dela Sebeș ne-a întărit mai cu seamă în nădejdea ce legăm de viitoarea întruchipare a Thaliei noastre. Stăruința bărbaților puși în fruntea acestei mișcări, prin faptul că elaborînd «planul de acțiune al lucrărilor de executat, pentru înființarea unui teatru român», a fixat terminul de-a concretiza chestiunea, — pe de altă parte sprijinul Românilor noștri, ce s'a manifestat în cele cite-va mii de coroane cu cari s'a augmentat fondul, precum și într'o strălucită adunare de caracter național, toate aceste ne îndreptătesc a crede, că n'au apus cu desăvîrșire cele cite-va fărâșuri de interes pentru artă, fărâșuri a căror contestare de multe ori a fost justificată prin dovezi foarte trist grăitoare.

«Planul de acțiune» al comitetului societății, care a fost obiectul de discuțiune la această adunare generală semnalează «direcțiunile în cari trebuie să se lucreze timp de 10 ani în vederea punerii unui fundament solid pentru instituțiunea teatrală». Insfîșit s'a fixat un termin în cadrele căruia suntem chemați a săvîrși ideia plutitoare de 26 de ani. E foarte notoric faptul acesta, de oare-ce și publicul nostru prin aceasta să îndrume mai cu temei la o jertfă bănească, arătîndu-i-să că nu-și pune banul în slujba unei himere. Planul de acțiune în dispozițiile sale speciale, creiază totodată și începutul pregătirii unor «puteri de seamă pentru arta dramatică și musicală romînă», făcînd propunerea de a se oferi în viitor burse celor aplicați de a studia

arta dramatică. Ne bucură faptul, că și în această direcție s'a purces pe temei concret, fiind primul bursier al acestei instituțiuni talentatul *Zaharie Birsean*, tînărul cu adevărat rost artistic și bun purtător de condei. În aceste hotărîri a culminat discuția la adunarea dela Sebeș, foarte cercetată și cu însuflețire pusă la cale, după cum amintesc toate jurnalele noastre. Ne bucură din inimă venerabila stăruință a capilor acestei mișcări, asemeni și laudabilul interes al locuitorilor din Sebeș și împrejurimea apropiată.

* * *

«Sămănătorul», una dintre cele mai bine scrise reviste din țară în nrul 34 publică următoarele:

Dorind ca revista noastră să pătrundă cît mai adînc în sînul poporului românesc, aducem la cunoștința preoților și învățătorilor noștri — de aici și de peste munți — că Administrația «Sămănătorului» va tipări pe viitor «o ediție populară» care se va desface numai prin abonament anual cu prețul de 6 lei, plătiți înainte.

Sperăm că aceasta știre va avea echoul cuvenit și printre cărturarii noștri.

* * *

Un nou volum de schițe. D. Ion Ciocrlan, unul din puținii prosatori de talent, iviți în timpul din urmă, și-a pus sub tipar schițele publicate în revista *Sămănătorul*. Autorul, un harnic învățător dela țară, scrie într'o limbă frumoasă, cu un accent moldovenesc plăcut, judecă limpede și are o imaginație sănătoasă. Sunt schițe și observații dela țară, redată într'o formă nepretențioasă. Volumul acesta își va cuceri un loc de frunte printre cărțile bune, tipărite de curînd.

* * *

Eminescu în nemțește. Peste cite-va zile va apare în Capitala Romîniei o colecție de traduceri germane din Eminescu. Autorul ei e d. *Valer Teconția*. Va cuprinde cu totul 25 poesii dintre cele mai de frunte, printre ele și două satire.

* * *

Esposiția pictorului Smigelschi. Duminecă, la 30 August s'a deschis esposiția de *pictură bisericească bisantină* a dlui Octavian Smigelschi, prof. de desemn la gimnasiul din Elisabetopole, aranjată în sala de gimnastică din Blaș. La deschidere a participat în frunte cu Esc. Sa Mitropolitul Mihályi, mai mulți canonici, profesori și un număr public din Blaș și din provincie. Deschiderea a fost precedată de o admirabilă conferință ținută de dl dr. Ioan Rațiu, prof. gimnasial, arătînd principiile picturii bisantine, caracterizînd în interesante culori pictura bisericilor romînești și trecînd în revistă cei mai însemnați zugravii și pictori bisericești ai noștri. În acest punct dl dr. Rațiu ne-a comunicat lucruri foarte interesante și pentru majoritatea publicului necunoscute. În special a plăcut mult

caracterisarea degenerării picturii bisantine în bisericele românești. «Lipsa studiului naturii — zice dsa — aduse cu sine decadență până la barbarie, în ce privește pictura, și totuși bisantinismul, mai ales cel dela Athos s'a susținut cu o rară tenacitate în bisericele românești. Cu cât însă pictura aceasta s'a depărtat mai mult de izvoarele originale, cu atât mai tare decade. Dar fondul, spiritul și mai cu seamă caracterul solidei tehnice, pictura noastră bisericească le-a conservat, așa că nu i se poate denega nobila descendență din arta clasică veche.»

Pictura noastră bisericească în timpurile vechi — zice conferențiarul — a fost lipsită de artă. Zugravii noștri erau oameni de rînd, cari transmiteau măiestria de zugrav dela tată la fiu, călînd cu toții pe aceleaș urme. Nu neagă dsa, că în timpurile vechi n'am fi avut talente de acest gen, dar scoate în relief că acelea nu puteau evolua și așa n'am putut produce lucruri mai fericite pe terenul picturii bisericești, neavînd studii sistematice în direcția aceasta, nici societatea noastră rudimentară de pe vremuri nu era în stare a-i apreția în merit și a-i împintena la un avînt de perfecționare mai înaltă. Ast-fel se esplică, cum pictura noastră bisericească foarte puțin înaintează spre adevărata perfecționare artistică, pînă ce în secolul XIX-lea se ivesc mai multe talente reale, cari între împrejurări mai fericite dau cu desăvîrșire altă față picturii bisericelelor noastre.

Dintre zugravii și pictorii veacului al XIX-lea dl Rațiu amintește pe Ioan Negulici, Ioan Russu, Matei Palcovnicul, Nicolae Teodorescu, G. Mihail Tătărescu, Constantin Lecca, Mihail (Mișu) Pop, Barbu Stănescu, Epaminonda Buceveschi etc.

Azi avem — zice conferențiarul — pictori de greu calibru, recunoscuți și premiați chiar și de către străini, dar dinșii se ocupă numai cu pictura profană și dacă talente mari, ca Demetrescu Mirea din București, se angajază fără studiul adîncit al picturii religioase, la lucrări bisericești, ajungem la rezultate de Constanța... Și nu e de mirat, căci ori ce talent real, fără studiu amănunțit e incapabil de a produce pictură în spirit cu adevărat bisericesc. Studiul amănunțit îl împreună azi cu talentul incontestabil un singur pictor român: dl Octavian Smigelschi, care ca artist adevărat nu s-a mărginit numai la talentul înăscut, ci l-a și cultivat prin studii sistematice. A călătorit prin Italia, a cercetat monumentele bisantine, a observat pretutindenea cu înțelegătoare pătrundere, basat pe observațiuni, a meditat mult și în basa meditațiunilor sale, înfrățite cu talentul, a isbit să producă lucrările din înălțătoarea dsale expoziție, care în schițe și lucrări executate în mărime originală, ne oferă întregul plan de pictură pentru viitoarea restaurare a superbeii catedrale din Blaș.»

Terminîndu-se conferența dlui dr. Rațiu, preia cuvîntul Esc. Sa Mitropolitul, care prin căldu-

roase cuvinte, în calitate de Patron al expoziției, o declară de deschisă.

Vom avea ocazie să revenim asupra acestei expoziții în numeroși viitori ai revistei noastre, publicînd un studiu mai vast al dlui prof. dr. Ioan Rațiu asupra ei. Lăsăm să urmeze acum catalogul lucrărilor espuse, închiind cu aprețierea unui reputat prof. univ. din București, dl Ioan Bianu, care privind lucrările dlui Smigelschi încă în decursul aranjării a zis, că autorul lor este unicul pictor român cu mare viitor pe terenul picturii bisericești.

Al.

Catalogul

expoziției pictorului Smigelschi.

1. Planul pentru pictura și decorațiunea catedralei din Blaș, în secțiune longitudinală, reprezentînd în mărimea 1: 8 pictura și decorațiunea de pe partea stîngă a bisericeii, de la intrare și pînă în sanctuar, împreună cu amvonul și întreg mobilarul din partea aceasta. (Lungimea 6.80 m., înălțimea 3 m.)

2. Planul pentru decorațiunea tuturor boltelor și a upolei pe cum și a părților mărginașe cu ele, în mărime 1: 10. Pe bolte închierea ciclului de icoane din Testamentul nou început pe părilete drept al catedralei și continuat pe părilete stîng. (Lungimea 2.80 m., înălțimea 1.60 m.)

3. O pînză mare reprezentînd icoane și decorațiuni din diferite părți ale catedralei în mărime $\frac{1}{4}$ față cu originalul, și anume: a) partea de sus 4 evangeliști și 6 profeți de sub cupolă, iar la mijloc ecclesia coelestis: — b) partea de mijloc icoane de pe părileți naiei (cina cea de taină, tradarea, judecarea Domnului, Constantin și Elena) de pe părileți sanctuarului (4 ierarhi orientali), iar în mijloc arcul de-asupra scaunelor canonice; — c) partea din jos decorarea părților în marmor, iar în mijloc decorațiunea balustradei corului. Lungimea 10.50 m., înălțimea 5 m. (Imc)

4. Isus Christos (din acclesia coelestis) în mărime originală, șazănd pe tron pompos, cu dreapta întinse spre binecuvîntare, iar în stînga cu cartea deschisă răzimată pe ghenunche. Înălțimea 5.20 m., lățimea 3.30 m.)

5. Trei cartoane monochrome în mărime originală, reprezentînd: a) pe evangelistul Matei, b) pe profetul Ieremia; și c) pe profetul Isaia, — toți trei de sub cupolă. (Lungimea 7.70 m.) înălțimea 5 m.)

6. Icoana Mîntuitorului, în bustă, în imăumătatea mărimei originale, proiectat în luneta de-asupra portalului.

7. Icoana Maicei Domnului din apsida sanctuarului, în $\frac{1}{3}$ a mărimei originale.

8. Un fragment din decorațiunea arcului cel mare cu înger, de pe bolta naiei, executat în mărime originală. (Lățimea 2.60 m.)

9. Un fragment din decorațiunea arcului cel mare cu cheruvimi, de pe bolta naiei, executat în mărime originală. (Lățimea 2 m.)

10. Un fragment din parcanul cel mare dintre bolte și părileți, executat în mărime originală. (Lățimea 1.60 m.)

11. Un fragment de bordură de la covorul de marmoră de pe partea inferioară a părileilor. (Lățimea 1.50 m.)

12. Trei cartoane polochrome reprezentînd: a) mielul de jertfă din apocalips, — b) crucea pe o stîncă cu cele 4 izvoare simbolice, — c) jertfa lui Avram. (Înălțimea 4'80 m., lățimea 3'20 m.).

13. Un carton polichrom cu doi cerbi bînd din apa lacului, proiectați pe unul din părății tindei. (Lungimea 3 m.).

14—16. Trei fragmente de porduri în mărime naturală, și anume: a) bordura aplicată pe arcu de sub cupolă, — b) bordura aplicată pe arcurile din tindă, c) bordura aplicată ca decorațiune pe pilastră din sanctuar.

17—19. Trei fragmente decorative pentru părății ferestrelor, cu motive polichrome pe fond auriu.

20—22 Trei studii în dimensiuni mici executate în color, pentru evangeliștii Luca, Ioan Matei.

23—24. Două studii pentru profeții Ezechiel și Isaia.

25. Planul unui iconostas complet, în color (în preț de 15.000 cor.)

26. Alt plan de iconostas complet (în preț de 10—12 mii cor.)

27—33. Șapte schițe de iconostase de diferite părți (de la 1.500 cor. în sus). parte executate în diferite comune, parte în executare.

34—39. Șase desene speciale pentru diferite părți din iconostas.

40. Isus Christos ca arhieru.

* * *

† Zilele trecute am luat cu durere la cunoștință trecerea din viață a tînărului profesor gimnazial din Năsăud *Leontin Drăgan* în vîrstă de 25 ani. Răposatul a fost un model de sîrguință și conștiențiositate ce privește împlinirea studiilor, iar ca coleg un suflet bun și modest. Împărtășim durerea, celor ce sufer pentru dînsul.

* * *

Pentru pictorii noștri. Cînd am întemeiat revista noastră, am ținut la crearea unui organ de publicațiune, care ar săvîrși o unificare a forțelor mai de seamă, din șirele tineretului nostru, chemat de-a să îndeletnici cu arta. Scopul nostru a fost, ca nu numai prestațiunilor literare să le facem loc în revista noastră, ci prin faptul că am scos revista ilustrată, am indicat deja ținta la care tindem: a da din cînd în cînd și cîte-o schiță după tablourile mai însemnate ale pictorilor noștri. Dl *Smigelschi* a avut deosebita buna-voință de-a ne pune la dispoziție fotografia tabloului dsale: Profetul Ieremia, asemenea și dl *A. Liuba*, fotografia mai multor opere de sculptură. Ne-ar fi binevenită și din partea altor pictori de-ai noștri asemenea bună-voință, de oare-ce dorim întru cît putem să nu facem loc unor ilustrațiuni străine de motive românești.

De aceea apelăm la toți pictorii noștri, în deosebi la cei din tînăra generație, al căror nume s'ar populariza oare-cum prin această împrejurare, — rugîndu-l să bine-voiască a ne trimite fotografiile ale tablourilor lor, corespunzătoare ca fond artistic cerințelor ce impune programul revistei noastre, asemeni și ca mărime pentru de a putea fi reproduse. Fotografii întru cît e cu putință să nu fie multicolore.

O lămurire: Cheltuelile clișeelelor le va suporta administrația revistei noastre, cu onorar bănesc nu suntem încă în fericită poziție de-ai retribui pe cei ce vor bine-voi a da ascultare cuvîntului nostru și cărora le anticipăm pe această cale cele mai călduroase mulțămite.

ILUSTRAȚIE.

Profetul Ieremie.

— Dela expoziția Smigelschi. —

(Note cu creionul.)

Copleșit de durerea neamului ingenunchiat, bătrînul prooroc lăcrîmează.

Și lacrimile lui sunt tot atîtea mîrgăritare, căci nu numai Sf. Scriptură, ci înșasi literatura universală înșirue între capodoperile omenimei: Plîngerile lui Ieremia.

Nu mă înșel, dacă afirm că Măestrul Smigelschi, s'a gîndit, chiar la aceste plîngerî, cînd a creiat această operă și nu la celelalte lucrări ale proorocului.

Pare că tabloul întreg e obdus cu un vîl transparent de doliu. Bătrînul prooroc, cu capul plecat, privește parc'că în altă parte, de cum i arată îngerul. Am mai văzut unde-va acest înger, dacă nu mă înșel în «Hannele» de Gerhart Hauptmann. Și acolo avea aceiași înfățișare sembră, cu un paloș în mînă, reprezentînd Moartea. Aici pare a înfățișa resignarea mută sub povara loviturii lui Iehovah.

Ochii proorocului nu se deschid pentru a cuprinde zări nepătrunse de mintea omenească, ei nu mai rătăcesc în zarea senină a viitorului; ar vrea să nu mai vadă nici măcar prezentul umilitor: pustiirea Ierusalimului și robirea lui Israil.

Ast-fel ingenunche marele visător vîzînd în întunecîndu-se strălucirea Sionului, ridicîndu-se farmecul fecioarelor Ierusalimului.

Și nici cea mai mică nuanță de revoltă nu-î întunecă jalea covârșitoare din expresia feței, nici lucile curate ca zăpada.

Ca un adevărat poëta-*vates* el acumulează în inima lui jalea poporului întreg și suspinele lui sunt suspinele neamului obidit: «Cum a șezut singură cetatea cu multe popoare; făcutu-s'a sub bir. Plîngînd a plîns noaptea și lacrimile ei pe obrazii ei și nu era cine să o mîngăie»...

«Căile Sionului plîng, pentru-că nu sunt cei ce venia la praznice, toate porțile lui perite sunt, preoții lui suspină, fecioarele lui duse sunt și el se amărește întru sine».

«Toți cei ce mergeți la răi pe cale, întoarceți-vă și vedeți, *de este durere ca durerea mea*»...

Bătrînul prooroc pare că grăește însuși de pe pînză și îngerul dela dreapta lui — simbol al inspirației — încearcă ce e drept să-l mîngăie, arătîndu-i că «așa a fost scris»... complectînd cu înfățișarea lui cernită melancolia tabloului.

În fața lui rămîi răpit, mîhnirea tabloului și se furișează în inimă și uitînd pe o clipă de nevoile zilnice, resimțеști cel mai înalt deliciu al artei: impersonalitatea.

Simin.

BIBLIOGRAFIE.

Diecesa Lugojului. Șematism istoric publicat sub auspiciile P. S. D. D. dr. *Demetriu Radu*, Episcop gr.-cat. de Lugoj. 1903. 683 pag. în 8°.

Literatura istorică-bisericească s'a îmbogățit cu o carte de o valoare încontestabilă. Luminatul și harnicul Episcop, P. S. Sa dr. *Demetriu Radu*, prin lucrarea de față, ca și prin alte fapte cuminți ale P. S. Sale, ne dovedește că e fruntea arhierilor romîni, în viață, din Ungaria. În timpul cît a păstorit credincioșii diecesei Lugoj, a știut, cu multă pricepere și conștientiositate, să orînduiască trebile eparchiei, să răspîndească lumină și spirit modern în instituțiunile P. S. Sale subordonate și să obicnuiască pe oamenii din jurul lui la o judecată dreaptă și la o muncă neobosită.

Cu prilejul jubileului de 50 de ani dela întemeierea diecesei P. S. Sale, a surprins lumea iubitoare de lucrări serioase cu prețiosul *Șematism istoric*, care ne povestește într-o limbă limpede și romînească — învrăjbită cu ceilalți P. S. archierei — încercările de *unire* înainte de 1700, istoricul întemeierii diecesei Lugojului, prezentîndu-ne o icoană credincioasă a vinzolicilor și-a jertfelor cu cari înainte cu 50 de ani s'a înjghebat această diecesă, — ne povestește apoi viața episcopilor cari au urcat și

scoborît tronul episcopiei Lugojului, istoricul capitlului și seria canonicilor dela înființare pînă în prezent; — găsim întrînsul diferitele instituțiuni culturale și de binefacere din Episcopia Lugojului, apoi seria decanatelor, districtelor protopopești, cu istoricul fie-cărei comune. Șematismul se termină cu un Apendice, care cuprinde «Orațiunea Episcopului Demetriu Radu cu ocaziunea consacrării Sale de Episcop al Lugojului», Epistola pastorală a aceluiași dată cu ocaziunea «întronisării» sale în scaunul Episcopesc etc. și sfîrșește cu Fundațiunea jubilară a Episcopului dr. Radu.

Păcatul confesional al acestei cărți a fost arătat în foiletonul un ziar cotidian (*Vezi Trib. Pop. Nr. 129—1903*). Noi nu mai insistăm asupra lui, ci ne mărginim a face cîte-va mici observații.

Legăturile bisericii romînești cu Roma sunt cu mult mai vechi de cît ni se spune în cap. I. În provinciile romane din sudul Dunării cunoscute sub numele colectiv de Illyricum erau episcopi latini și un arhiepiscopat roman al Primei Justiniane, sufragane Romei, încă prin secolul VI-lea după Chr. După dispariția acestor episcopate latine în sec. VII-lea creștinii din provinciile cucerite de barbari atîrnă de episcopatul de Thessalonic, subordonat Romei. Asemenea creștinii din nordul Dunării de pe acele vremuri încă erau, probabil, supuși scaunului din Roma în cele religioase. Mai tirziu tradițiile cronicilor noastre despre un anumit «Formos Papa» încă dovedește legătura noastră cu Roma. (*Vezi: Onciul, Originele Principatelor Romîne*). De asemenea ar fi fost foarte interesant, bine înțeles și mai greu, să ni se lămurească în acest capitol mai pe larg diferitele faze prin cari au trecut Romîni din actuala diecesă a Lugojului în cele religioase pînă la anul 1700, respective pînă la înființarea definitivă a diecesei. Să fi insistat, eventual lămurit, legăturile Romînilor din acele părți cu episcopatul din Vidin, supus jurisdicțiunii arhiepiscopului din Ochrida (pe vremea lui Vasile II.) Apoi dependența lor de mitropolia Ungro-Vlachiei. De asemenea starea lor și raporturile avute cu banatul unguresc al *Severinului*. Să fi povestit mai pe larg încercările de unire în părțile bănățene pe vremea Huneadeștilor etc.

Pe urmă la istoricul comunelor era de-o mare importanță să se menționeze de cînd există acea comună, cînd se face prima oară amintire despre dînsa. N'a avut și alt nume și cînd și l-a schimbat. Prin această se făcea un serviciu toponomic. În sfîrșit, ca șematismul să fie complet, trebuia anexată și o hartă detaiată a diecesei.

Orî ce început, însă, e greu și P. S. Sa dr. Radu a făcut un bun început, care poate servi de model și celorlalți episcopi și vlădicî. Sperăm

că urmașii vrednicului Episcop, în prezent al Orăzii-mari, vor căuta cu al 2-lea prilej să completeze și se îndrepteze neajunsurile prețioase lucrări alcătuite de dr. Radu.

* * *

N. Iorga, *Note Critice asupra Culegerilor de documente interne românești*, București, Stab. grafic Socec, 1903. 34 pag. în 8°.

Aceasta minunată excursiune critică asupra «culegerilor de documente interne românești» e un fel de studiu introductiv la documentele interne ce dl Iorga le publică, de-un timp încoace, în ale sale «Studii și Documente».

Domnul Iorga cu pricepere, pătrundere, discernere și ironie, calități specifice ale dsale, trece în revistă toate publicațiunile de acte vechi referitoare la istoria principatelor române, începînd cu ziarul lui Boliac și Hașdău pînă la «laudabilele încercări» a institutorului A. Ștefulescu din Tîrgu-Jiu.

Lăudînd cuprinsul de acte interne a *Magazinului Istoric*, redactat de doi oameni «învățați, muncitori» și «de gust...», se oprește la *Uricarul* cu «cele zece mii de pagini» a «tînărului Codrescu» și a «bătrînului Codrescu», adică a lui Teodor Codrescu. Culegerea lui Codrescu, de 25 de «volumașe», conține «foarte multe documente moldovenești», «unele de un interes mai mare, altele unul mai mic, la foarte multe însă folosul e nul», așa încît *Uricarul*, astăzi mort și cu cele zece mii de pagini netăiate, s'ar putea reduce la un volum de «Uricariu» condensat, redactat cu pricepere ca să facă inutilă întoarcerea la original.

Și mai cu răgaz poposește dl Iorga la publicațiunile dluî B. P. Hașdău, care «a tipărit un șir de acte de mare însemnătate, editate cu priceperea și îngrijirea pe care nici un om cu minte nu poate găndi să i le tăgăduiască pentru păcatele teoriilor fantastice sau pentru neajunsurile, vrednice de compătimire, ale caracterului său».

Iată activitatea dluî Hașdău, ca tipăritor de documente, în resumat... «Dsa dădu în cea d'intîiu parte din *Archiva Istorică*, într'o formă simplă și ușoară pentru cercetători, un mare număr de vechi documente slavone și române, mai ales din Moldova. Pe urmă *Archiva* pierduse vechiul ei caracter, prefăcîndu-se într'o colecție care cuprindea ori-ce se găsea mai lesne și putea să acopere mai multe coli de tipar. La sfîrșit, ea se înfățișa mai mult cu un șir de disertații masive și, în mare parte, nefolositoare. În «*Columna* lui Traian» cu publicarea de documente muntene din veacul al XVI-lea se reluase vechile și bunele tradiții dela început. Iar «Cuvintele din bătrîni», alcătuite mai ales în vederea filologilor, reprezentau o manieră în erudiție, care putea să rătăcească

și pe alții, ducîndu-i cătră căutarea greutăților unde nu se cerea decît bun simț și muncă».

Pe urmă dl Iorga apreciază activitatea pe acest teren a răposatului Melhisedec, cel cu «aptitudini pentru știință» și cel mai însemnat pentru cultură și dintre toți Vlădicii cîrî i-am avut, — apoi a dluî A. D. X nopol, Gr. G. Tocilescu, V. A. Ureche etc. din «generația nouă»; a funcționalului «cu pretenții de crudiție», Franz-Adolf Wickenhauser din Bucovina și termină cu dl Alex. Ștefulescu, «care a învățat singur slovenește», și care a tipărit o monografie asupra Tismanei și studiul privitoare la orașelul din munții Gorjului, Tîrgu-Jiu.

Lămuriri asupra publicațiilor mai nouă vezi Prefața Volumului V din *Studii și Documente*, unde se vorbește și de sarcina ce se impune astăzi.

* * *

Anuarul VI. al Societății pentru Fondul de teatru român, pe anul 1902—1903.

Îngrijita publicație a Societății pentru fondul de teatru român cuprinde: I. Partea literară, II. Partea relativă la administrație, III. Discursuri și telegrame, IV. Festivitățile și vocile de presă, V. Membrii societății și VI. Adaos.

În partea literară, care ne interesează pe noi mai mult, găsim discursul de deschidere al președintelui Iosif Vulcan intitulat «*Arta și Adevărul*».

În acest discurs neobositul stegar al culturii noastre tratează raportul dintre artă și adevăr, făcînd o mulțime de afirmațiuni greșite. Ce-ar zice pricepătorii, cînd așî începe să le spun despre *știință* și *frumos*. Se poate spunec, e e drept, dar a împerechia noțiuni de soiul acesta e lucru forțat și înseamnă romînește a bate apa 'n piuă. Tot aici găsim:

II. Studiul cu stăruință lucrat a dluî profesor dr. Iosif Blaga: «Ceva despre psihologia plăcerii estetice».

III. *Cum jucăm teatru* de dr. V. Braniște. Observațiunile foarte corecte și «binevoitoare» ale dl dr. Braniște merită toată atențiunea. Păcatele diletanților noștri, în multe părți, sunt într'adevăr îngrijitoare și trebuie lucrat din răspuner pentru înlăturarea lor, pînă cînd nu se încetățnesc. Trebuie controlat mai cu seamă, repertoriul pieselor ce se joacă și limba.

IV. *Despre efectul artei* de dl prof. Ion Păcurariu. Un studiu foarte conștiențios lucrat, dar prea abstract și prea greoiu pentru publicul nostru.

În loc de astfel de studii abstracte ar fi cu mult mai ascultate și mai folositoare *analisele literare*.

S'ar analiza o piesă bună romînească sau străină și în cursul interpretării s'ar țese pe

nesimțite diferitele principii estetice, cari așa concretizate ar fi înțelese și n'ar obosi.

V. *Mișcarea teatrală la noi în anul 1902* de dr. Ios. Blaga.

Relevăm cu plăcere că în anul 1902 s'au înregistrat peste tot 151 «casuri de reprezentări teatrale», cu 34 mai multe ca în 1901 și cu 123 mai multe decât în anul 1898, când s'a început culegerea datelor.

Piese cele mai dragi diletanților și în anul 1902 au fost cele originale românești, cari au oare-care înrudire suflătească cu publicul nostru. Dar piesele jucate, cu toate acestea sunt sau, astăzi, îmbătrânite în cea mai mare parte — cum sunt cele de V. Alexandri — sau sunt mediocre.

Di Blaga zice foarte la loc că «ar trebui făcut ceva, ca diletanții să fie puși în stare a-și alege piese potrivite». Da! Și aceasta datorită i se impune comitetului societății pentru Teatru, care nu e prea fericit cu piesele publicate în biblioteca sa teatrală.

Cele mai multe serate teatrale au fost în comit. *Caras-Severin*, iar mai puține în *Murăș-Turda*, adică nici una.

Intregul Anuar e o lucrare de alt-fel foarte bine alcătuită, care face onoare secretarului neobosit al Societății teatrale și merită să fie consultată de toți aceia cari vor să cunoască o importantă parte din mișcarea noastră culturală.

O.—C.—T.

Biblioteca populară a «Asociațiunii» Nr. 6. *Despre Testament* de dr. Valer Moldovan. Asupra acestei biblioteci vom vorbi mai pe larg și mai lămurit îndată ce vom avea la îndemână toate numerile apărute.

Deocamdată constatăm cu plăcere, că numărul acesta scris de dr. Valer Moldovan, tânărul și harnicul avocat cunoscut publicului românesc prin activitatea-i serioasă, e foarte bine scris — pe 'nțelesul tuturor și cu pricepere — așa că poporul căruia e menit nu poate de cît să-l mulțumească autorului pentru realul serviciu ce i-l aduce.

«*Fundațiunea Universitară Carol I*», *Raport* despre mersul instituțiunii dela 1 Aprilie 1902—31 Martie 1903 către *Majestatea Sa Regele*, presintat de rectorul universității la 9 Mai 1903.

Binefăcătoarea instituțiune culturală, care este un monument viu de interesul ce *Majestatea Sa* poartă pentru mersul învățămîntului superior din România, în 9 Mai a ținut o ședință solemnă, presădată de dl Spiru Haret, ministrul cultelor și instrucțiunii publice în care rectorul universității din București, dl C. Dimitrescu-Iași a ținut o frumoasă și instructivă cuvîntare, — schițînd cele trei probleme mari ale învățămîntului universitar: educația morală, intelectuală și economică națională.

Din *Raport* extragem următoarele date: *Biblioteca* cuprinde 12.908 volume. Statistica cetitorilor: 51.776 pentru 80.638 volume și reviste. *Fundațiunea universi-*

tară în anul bugetar trecut a dat 8 Burse și diferite ajutoare studenților universitari din București și Iași. Avera totală a *Fundațiunii* e de 781.900 lei.

POȘTA REDACȚIEI.

Incepătoreea. Pentru «colaborarea» la traducere, merți. Am voi să vedem însă ceva *original*, căci traduce știu doar toți băieții...

Iris. Așteptăm împlinirea promisiunilor, cu dragostea ce ne leagă sufletul năcăjit de «frunzele, ce mor în nukul de pe marginea riului.» «Duduia zîmbește încă?» Multe salutări!

Lanca Mela. Cluj. Din traducerea care ne-ați trimis, dar îndeosebi din acel mănunchiu de slove alăturate, am avut prilejul să cunoaștem preocupățiunile unui suflet distins. E o plăcere netăgăduită a noastră, împrejurarea ce ne dă dovada atît de strălucită a inteligenței uneia dintre cetitoarele noastre. Dacă nu publicăm schița, o facem numai din motivul, că mediul nostru social e mai mult sau mai puțin străin de straturile ce represintă schița. De alt-fel ca limbă e inescapabilă

Colegul N. O. abia acum a sosit în capitală, dela umbra celor «trei pruni frățini.» Va răspunde gentilelor rînduri, pe calea indicată de d-ta, după apariția numărului la două, trei zile. Salutări cordiale!

S. V. Romeo. Versul: *Cătră violină*, ca fond e nișal curios:

Și cu voie,
Cu nevoie
Fă să joc într'un picior!

Tema, care în sine e de tot ingrată, reclamă o subtilitate, de care d-ta în urma vîrstei nu poți dispune. Forma e pecabilă.

Rime, ca: Sună, sună,
Violină,

nu fac. Mai tirziu, înd prin esercițiu și cetit îți vei polei gustul, o să pășești d-ta pe alt teren și fără indicațiunile noastre! De altfel te încurajăm.

Șef-redactor:

ALEXANDRU CIURA.

Red.-resp.

OCTAVIAN GOGA.

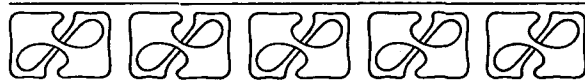
Editura Tipografiei «Poporul Român».

REDACȚIA:

Strada Zöldfa 13.

ADMINISTRAȚIA:

Strada Vörösmarty 60/a

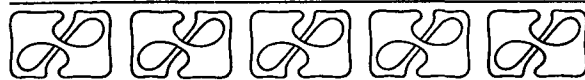

APARE:

În 1 și 15 a fie-cărei luni, stil nou.
Prețul unui exemplar 45 bani.
În România 60 bani.

ABONAMENTUL:

Pe 1 an 10 cor., pe jumătate de an 5 cor.
Pentru străinătate 1 an 15 franc

REDAȚIONAL.

On. public cetitor!

Indiferența răcoroasă cu care ne-a onorat o parte din publicul nostru cetitor ne-a făcut să ne poticnim o leacă... mulțumim celui de Sus și inimilor nobile — cari, ascultându-ne desnădăjduita rugămintă, s'au grăbit a ne trimite ce era **al nostru**, — că nu ne-am ales cu gîtul frînt...

Astă-zî privim cu fruntea mai senină — și cu pungulița mai veselă — cătră suişul ce ne călăuzește spre întruparea viguroasă a visurilor noastre, menite să aducă serviciul real neamului care ne-a dat ființă.

Excelsior!... Mîna ocrotitoare a Ziditorului ne-e pavăza — și ne 'ncredem în ea!

On. public cetitor!

Ne-am luat îndrăzneala să trimitem, într'un moment de crîșă, tuturor prea iubiților cetitori, rămași în urmă cu achitarea abonamentului, cîte-o cartă postală, rugîndu-i să-și facă datoria și să ne mîntuiască de ispita îngrozitoare morții... O parte dintre dinșii — abia jumătate — purtați de sentimente nobile s'au și grăbit a satisface cererei noastre. Aceștora, ne folosim de prilej, ca să le aducem prinosul respectuoaselor noastre mulțumiri. Iar celor cari au rămas muți la cererea noastră le aducem — tot respectuos — la cunoștință că **de la 1 Octombre vom deschide o rubrică unică în felul său, care va face nemuritori pe toți aceia cari pînă la această dată nu ne vor trimite abonamentul**. Această rubrică, eternizînd un capitol de negligență din viața noastră culturală, va servi de îndreptar celor povățuiți de entusiasm și idealism cari vor mai fi ispitiți să facă literatură românească.

Redacția.

Tipografia Poporul Român

BUDAPESTA

Str. Vörösmarty Nr. 60/a

esecută tot felul de lucrări în cel mai modern stil și cu prețuri convenabile. ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

Tipografia e asorfată cu litere: românești, ungurești, franceze, slovăcești, boeme și polone. ○

===== Foaia =====

„POPORUL ROMÂN”

apare odată pe săptămână. Prețul abonamentului 4 cor. la an. E cea mai bună foaie pentru popor.

Redacția și administrația:

Budapesta, Strada Vörösmarty 60/a.

Cel mai frumos și cel mai ieftin calendar e

Calendarul Poporului Român.

Să estinde pe 208 pagini, cu 72 ilustrațiuni.

===== Prețul 40 fileri. =====

100 cărți de vizită

• în cutie elegantă, modele nouă, costă numai

1 coroană 80 fileri

la Tipografia Poporului Român.

Biblioteca

„Poporului Român”.

Au apărut 7 numeră. Prețul unui esempl. 20 fileri. — Publică tot felul de scrieri pentru popor. — La fiecare număr e alăturat un suplement.

Biblioteca teatrală a

„Poporului Român”

A apărut nrul 1: „Dragoste copilărească” de C. Murai. Localisată de Dr. Iosif Siegescu. — Prețul 30 banî.

Caete și propise

pentru școlari, lucrate în stil românesc, cuprinzând fotografia și biografia lui 1.

Andrei Baron de Șaguna; 2. Emanuil Gozdu și 3. Al. Roman.

100 bucăți 1 coroană 60 fileri.

Cărți apărute în tipografia „Poporul Român”:

1. «Ochtoih Bogat» de G. Cătană, inv. Prețul 2, 3, 4, 5 și 6 coroane. Plus porto 20 fileri.
2. Meteor, roman de V. E. Moldovan. Prețul 1 cor. — Plus 10 fil porto.